

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 31/2002 vp

Hallituksen esitys laeiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain sekä eräiden näihin liittyvien lakien muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 23 päivänä huhtikuuta 2002 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laeiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain sekä eräiden näihin liittyvien lakien muuttamisesta (HE 52/2002 vp).

Eduskunta-aloitteet

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä — lakialoitteen laiksi pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:n muuttamisesta (LA 24/1999 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 28 päivänä huhtikuuta 1999, — lakialoitteen laiksi esitutkintalain 15 §:n ja pakkokeinolain 1 luvun 10 §:n ja 2 luvun 3 §:n muuttamisesta (LA 25/1999 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 28 päivänä huhtikuuta 1999, — lakialoitteen laiksi pakkokeinolain 5 a luvun 4 §:n muuttamisesta (LA 26/1999 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 28 päivänä huhtikuuta 1999, — lakialoitteen laiksi pakkokeinolain 6 luvun 5 ja 6 §:n muuttamisesta (LA 168/2000 vp — Mauri Salo /kesk ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 29 päivänä marraskuuta 2000 ja — toimenpidealoitteen videotekniikan käyttämisestä lapsiin kohdistuvien seksuaali- ja väkivaltarikosten esitutkinnassa (TPA 291/2001 vp — Leena-Kaisa Harkimo /kok ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 8 päivänä helmikuuta 2002.

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslaki-valiokunta ja hallintovaliokunta ovat antaneet asiasta lausuntonsa (PeVL 36/2002 vp ja HaVL 38/2002 vp), jotka on otettu tämän mietinnön liitteiksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöjohtaja Jan Törnqvist, oikeusministeriö
- apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- ylikomisario Risto Karhunen ja poliisiylitarkastaja Jouni Vätkki, sisäasiainministeriö
- apulaisoikeuskansleri Jaakko Jonkka, Oikeuskanslerinvirasto
- oikeusneuvos Pasi Aarnio, korkein oikeus
- hovioikeudenlaamanni Heikki Impivaara, Turun hovioikeus
- kärjätuomari Timo Heikkinen, Vantaan kärjäoikeus
- valtionsyyttäjä Jorma Äijälä, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- tutkija Heini Kainulainen, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
- apulaispäälikkö Robin Lardot, keskusrikospoliisi
- päälikkö Kimmo Himberg, keskusrikospoliisin rikostekninen laboratorio
- rikoskomisario Petri Rainiala, Helsingin kihlakunnan poliisilaitos

- yliopettaja Petri Martikainen, Poliisiammatikorkeakoulu
- johtaja Petra Kjällman, Rikosuhripäivystys
- asianajaja Markku Fredman, Suomen Asianajajaliitto
- johtava kihlakunnansyyttäjä Kari Ranta, Suomen Lakimiesliitto
- käräjätuomari Pekka Louhelainen, Käräjäoikeustuomarit ry
- yleinen oikeusavustaja Juha Niemi-Pynttari, Yleiset Oikeusavustajat ry
- professori Pekka Koskinen
- professori Ari-Matti Nuutila.

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITTEET

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan lukuisia muutoksia vuonna 1987 säädettyihin esitutkintalakiin ja pakkokeinolakiin. Niihin liittyen ehdotetaan lisäksi tehtäväksi vähäisempiä muutoksia neljään muuhun lakiin.

Esitutinnan tavoitteisiin lisättäisiin velvollisuus selvittää mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi sekä menettämisseuraamuksen ja asianomistajan korvausvaatimuksen täytöntöönpanemiseksi. Lakiin otettaisiin säännös, joka velvoittaa ilmoittamaan rikoksesta epäiltynä kuulustellulle esitutinnan lopettamisesta hänen osaltaan, kun häntä ei enää ole syytä epäillä rikoksesta, vaikka esitutkintaa ei kokonaisuudessaan vielä lopeteta. Velvollisuutta saapua kutsusta esitutkintaan laajennettaisiin koskemaan myös sellaisia henkilöitä, joiden läsnäolo esitutkintatoimenpiteen suorittamiseksi on tarpeen muutoin kuin kuulustelun suorittamiseksi. Rikospaikalta poistuva voitaisiin ottaa kiinni esitutkintaan saapumiskutsun antamiseksi silloinkin, kun hän olisi ehtinyt poistua kotirauhan suojaamalle alueelle.

Mahdollisuuksia antaa kuulustelussa kertomus moderneilla tiedonsiirtovälineillä laajennettaisiin. Lapsen kuulemisesta asianomistajana tai todistajana esitutkinnassa ehdotetaan otettavaksi erityinen säännös sen tilanteen varalle, ettei lasta voida kuulla varsinaisessa oikeudenkäynnissä. Laissa säädettäisiin nykyistä tarkemmin siitä, milloin kuulustelu voidaan toimittaa kello 21:n ja 6:n välisenä aikana. Todistaja voitaisiin velvoittaa kertomaan tuomioistuimessa myös sellaisesta seikasta, joka on tärkeä rikoksella saadun hyödyn jäljittämiseksi, jos hän esi-

tutkinnassa kieltäytyy kertomasta tällaisesta seikasta, vaikka on siihen velvollinen tai oikeutettu. Ehdotonta kieltoa kuulustella kahdeksatoista vuotta nuorempaa rikoksesta epäiltyä ilman kuulustelutodistajaa väljennettäisiin siten, että kuulustelu olisi mahdollista, jos läsnä on hänen avustajansa, laillinen edustajansa tai sosiaalilautakunnan edustaja. Ehdotuksen mukaan vajaanvaltaista kuulusteltaessa riittäisi, että yhdelle huoltajalle tai holhoojalle varataan tilaisuus olla läsnä kuulusteluissa. Vajaanvaltaisen edustajaa voitaisiin kieltää olemasta läsnä kuulusteltaessa vajaanvaltaista, jos heidän epäillään yhdessä tehneen tutkittavana olevan rikoksen.

Lakia täydennettäisiin säännöksellä ryhmätunnistuksen järjestämisestä ja velvollisuudesta osallistua sellaiseen.

Suppeaa esitutkintaa koskevia säännöksiä tarkistettaisiin siten, että se olisi mahdollinen, jos rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen tutkinnassa suppea esitutkinta olisi mahdollinen vain, jos asia käsitellään rikesakkoasiana tai rangaistusmääräysmenettelyssä.

Lakiin kirjoitettaisiin yksityiskohtaiset säännökset asianosaisen avustajan esteellisyydestä.

Pakkokeinolain pidättämistä ja vangitsemista koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että epäilty voitaisiin pidättää ja vangita jo, jos on syytä epäillä, että hän lähtee pakoon, hävittää todisteita tai jatkaa rikollista toimintaa. Matkustamiskiellon edellytyksiä muutettaisiin vastaavasti. Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä koskevaa luetteloa tarkistettaisiin eräiltä osin. Vangitsemisasian uudelleen käsittelyä koskevia säännöksiä muutettaisiin siten, että asia

olisi otettava uudelleen käsiteltäväksi tuomion antamiseen asti kahden viikon välein, jos vangittu sitä pyytää, eikä viran puolesta niin kuin nykyisin.

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytyksiä muutettaisiin siten, että toimenpide ei edellyttäisi todennäköisiin syihin perustuvaa epäilyä, vaan se voitaisiin kohdistaa jo rikoksesta epäiltyyn. Tutkinnanjohtajan ja syyttäjän toimivalta päättää väliaikaistoimenpiteistä säädettäisiin yhtä laajaksi kuin tuomioistuimen määrättävissä olevan hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon soveltamisala. Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon voimassaoloaikaa, johon mennessä syyte on nostettava, pidennettäisiin 60 päivästä neljään kuukauteen.

Laissa säädettäisiin erikseen kotietsinnästä esineen löytämiseksi ja kotietsinnästä henkilön löytämiseksi. Kotietsinnän toimittaminen ei edellyttäisi, että henkilöä todennäköisin syin epäillään rikoksesta, vaan riittäisi, että on syytä epäillä häntä rikoksesta. Kotietsinnän toimittaminen muualla kuin rikoksesta epäillyn luona edellyttäisi kuitenkin, että erittäin pätevin perusteiden voidaan olettaa, että etsinnällä saadaan näyttöä rikoksesta. Kotietsinnän käyttöala laajennettaisiin siten, että se saataisiin toimittaa myös väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi.

Henkilöntarkastus ei enää edellyttäisi, että henkilöä voidaan todennäköisin syin epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, vaan riittäisi, että häntä on syytä epäillä tällaisesta rikoksesta. Henkilöntarkastuksen kohdistaminen muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn edellyttäisi, että erittäin pätevin perusteiden voidaan olettaa, että löydetään takavarikoitava esine tai saadaan näyttöä rikoksesta.

Henkilönkatsastus voitaisiin myös kohdistaa epäiltyyn, jota ei todennäköisin syin epäillä rikoksesta, jos erittäin pätevin perusteiden voidaan olettaa, että löydetään takavarikoitava esine tai saadaan näyttöä rikoksesta.

Jos on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, saa-

daan DNA-tunnisteen määrittämiseksi tarpeellinen henkilönkatsastus tehdä henkilöille, joita ei epäillä kyseisestä rikoksesta, milloin erittäin pätevin perusteiden voidaan olettaa, että DNA-tunnisteella voidaan saada selvitystä rikoksesta. DNA-tunniste on hävitettävä ja säilytetyt näytteet tuhottava, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Rikoksesta epäillylle saataisiin tehdä henkilönkatsastus myös DNA-tunnisteen määrittämiseksi ja tallentamiseksi myöhempää käyttöä varten, vaikka se ei olisi tarpeen tutkittavana olevan rikoksen selvittämiseksi, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta.

Telekuunteluvaltuuksia laajennettaisiin koskemaan törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja törkeätä vahingontekoa sekä liike- tai ammattitoiminnassa tehtyjä törkeitä talousrikoksia, joissa on tavoiteltu erityisen suurta taloudellista hyötyä tai jotka on tehty erityisen suunnitelmallisesti. Kiireellisissä tapauksissa tutkinnanjohtaja voisi päättää telekuuntelun tai televalvonnan alkamisesta, mutta lupavaatimus olisi mahdollisimman pian ja viimeistään 24 tunnin kuluttua tehtävä tuomioistuimelle. Telekuuntelu- ja televalvontaluvan yksilöintiperusteena voisi teleliittymän lisäksi olla sähköpostiosoite tai muu sellainen teleosoite sekä myös telepääte-laite, esimerkiksi tietty matkapuhelinlaite. Laissa säädettäisiin myös matkaviestimien sijaintitietojen hankkimisesta, joka tarkoittaisi tiedon saamista niistä matkaviestimistä, jotka rikoksen tekemisen aikoihin ovat olleet rikoksen tekopaikan tai muun rikoksen selvittämisen kannalta merkityksellisen paikan läheisyydessä olevan tukiaseman läheisyydessä.

Teknistä kuuntelua voitaisiin tuomioistuimen luvalla kohdistaa myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee, tutkittaessa eräitä laissa tyhjentävästi lueteltuja törkeitä rikoksia. Tuomioistuimen olisi viran puolesta määrättävä epäillylle julkinen asiamies valvomaan tämän etua, kun tuomioistuin käsittelee edellä tarkoitettua lupa-asiaa. Julkiseksi asiamieheksi voitai-

siin määrätä vain asianajaja tai julkinen oikeusavustaja.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua niiden vahvistamisesta.

Lakialoitteet

Lakialoitteessa LA 24/1999 vp ehdotetaan pakkokeinolakia muutettavaksi siten, että rikoksen esitutkintaa suorittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kuunnella ja tallettaa televiestejä epäiltäessä törkeää veropetosta.

Lakialoitteessa LA 25/1999 vp ehdotetaan esitutkintalakia muutettavaksi siten, ettei syyttäjä voi antaa poliisille esitutkintaa koskevia määräyksiä. Pakkokeinolakia ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei syyttäjä voi ottaa esitutkintaviranomaiselta päätettäväkseen kysymystä vangitsemisvaatimuksen esittämisestä tai matkustuskiellosta.

Lakialoitteessa LA 26/1999 vp ehdotetaan pakkokeinolakia muutettavaksi siten, että vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön voidaan kohdistaa teknistä katselua epäiltäessä rikosta, jonka enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Lakialoitteessa LA 168/2000 vp ehdotetaan pakkokeinolain DNA-tunnisteiden määrittämistä, tallettamista ja säilyttämistä koskevia säännöksiä muutettavaksi siten, että DNA-tunniste saadaan tallettaa viideksi vuodeksi poliisin henkilörekisteriin. Törkeistä rikoksista tuomittujen DNA-tunniste saadaan säilyttää rekisterissä 20 vuotta.

Toimenpidealoite

Toimenpidealoitteessa TPA 291/2001 vp ehdotetaan, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin luodakseen mahdollisuudet videotekniikan käyttöönottamiselle lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkinnassa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Esityksen lähtökohtana ovat esitutkintaviranomaisten toimintaympäristön muutokset, rikollisuuden muuttuminen aikaisempaa järjestäytyneemmäksi ja ammattimaisemmaksi. Tavoitteena on tehostaa törkeiden, ammattimaiseen ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien rikosten selvittämistä ja rikoshyödyn jäljittämistä sekä estää rikosten selvitystason laskeminen. Tavoitteiden toteuttamiseksi ehdotetaan mm. vapauteen kohdistuvien pakkokeinojen käytöedellytysten lieventämistä ja henkilöön kohdistuvien pakkokeinojen ja telepakkokeinojen sekä teknisen tarkkailun käyttöalan laajentamista. Rikoksen uhrin oikeusasemaa vahvistetaan mm. muutoksilla, jotka parantavat uhrin tosiasiallisia mahdollisuuksia saada vahinkonsa korvatuksi.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoi-

tuksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Lainsäädännön uudistaminen

Esitutkintalaki ja pakkokeinolaki on säädetty vuonna 1987. Niihin on vuosien kuluessa tehty lukuisia muutoksia. Pakkokeinolain merkittävien muutosten toteutettiin vuonna 1995, jolloin mahdollistettiin telepakkokeinot ja tekninen tarkkailu rikosten esitutkinnassa. Vuonna 1999 pakkokeinolain muutoksella sallittiin vankien tekninen kuuntelu ja tekninen katselu.

Lakivaliokunnan käsityksen mukaan esitutkintalaki ja pakkokeinolaki on syytä uudistaa kokonaisuudessaan. Esitutkintaviranomaisten toimivaltuuksien useammassa vaiheessa tapahtunut laajentaminen on johtanut vaikeaselkoiseen säännöskokonaisuuteen.

Nykyinen lainsäädäntö ei ole riittävän kattava. Perustuslakivaliokunta huomauttaa esi-

merkiksi siitä, ettei esitutkintalaissa säädetä, minkä asteista epäilyä vaaditaan siihen, että henkilöä ryhdytään käsittelemään rikoksesta epäiltynä, esimerkiksi kuulustelemaan tässä asemassa.

Säännökset eivät ole myöskään selkeitä, eikä niiden selkeyttäminen näytä olevan mahdollista laajoissakaan osittaisuudistuksissa. Esimerkiksi pakkokeinolain kotietsintää koskevaa 5 luvun 1 §:ää ehdotetaan käsiteltävänä olevassa esityksessä muutettavaksi. Uudessakin pykälässä säilyy se epäjohtonmukaisuus, että 1 momentissa edellytetty näyttökynnys käy ilmi pykälän 2 momentista. Käsitteilyn tässä vaiheessa ei ole enää mahdollista tehdä perustavanlaatuisia korjauksia.

Pakkokeinojen valvonta

Sisäasiainministeriö valvoo telekuuntelun, televalvonnan ja teknisen tarkkailun käyttöä. Ministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus näiden pakkokeinojen käytöstä. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomukseen on vuodesta 1995 lähtien sisällytetty telepakkokeinoja koskeva erillinen jakso.

Lakivaliokunta pitää tärkeänä, että samalla kun laajennetaan kansalaisten perusoikeuksia rajoittavia toimivaltuuksia, huolehditaan myös oikeusturvakeinojen toimivuudesta. Valiokunta on viimeksi vuonna 2000 todennut, ettei valvontamenettely vastaa sitä, mitä eduskunta hyväksyessään nykyisen valvontajärjestelmän tarkoitti. Ministeriön kertomukset olivat alkuvuosina lähinnä tilastollisia, eivätkä ne mahdollistaneet yksittäistapauksellista laillisuusvalvontaa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen vuotta 2001 koskevasta kertomuksesta (K 14/2002 vp) käy ilmi, että ministeriö on ryhtynyt korjaamaan telepakkokeinojen käyttöä ja niiden valvontaa koskevia epäkohtia ja ministeriön kertomukset ovat aikaisempaa konkreettisempia.

Lakivaliokunta panee jälkikäteen valvonnan paranemisen myönteisenä seikkana merkille. Jälkikäteen valvonta on kuitenkin toisijaista pakkokeinojen laillisen käytön kannalta. Ensisijaista on, että esitutkintaviranomaiset ja

tuomioistuimet tekevät lainmukaisia päätöksiä ja pakkokeinoja käytetään niiden mukaisesti.

Julkinen asiamies

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi käyttöön uusi julkisen asiamiehen instituutio teknisen kuuntelun kohdistuessa asumiseen käytettävään tilaan. Julkisen asiamiehen tehtävänä on kuuntelun kohteena olevan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi joutuvien etujen valvominen.

Perustuslakivaliokunnan mielestä ulkopuolisen etujen valvojan määrääminen saattaa tällaisessa yhteydessä olla paikallaan, jotta lupapäätöksiä ei tehtäisi yksinomaan esitutkintaviranomaisen aineiston perusteella. Perustuslakivaliokunta muistuttaa siitä, että kun telekuuntelumahdollisuus aikanaan lisättiin pakkokeinolaikiin, oli pohdittavana erillisen uskotun miehen käyttäminen päätettäessä tuomioistuimessa telekuuntelusta. Silloin kuitenkin arvioitiin, että uskottu mies olisi kokonaan "riippuvainen siitä aineistosta, jonka esitutkinnan johtaja esittää tuomioistuimelle eikä hänellä myöskään olisi mahdollisuuksia vastanäytön esittämiseen" (HE 22/1994 vp, s. 16/I). Järjestelyn ei ymmärretty parantavan käytännössä tuomioistuimen mahdollisuuksia ottaa epäillyn edut huomioon, mikä lisäksi uskottuna miehenä toimivan asianajan katsottiin tulevan eräänlaiseksi "oikeusturvapanttivangiksi". Esityksessä ei ole perustuslakivaliokunnan mielestä tuotu esiin seikkoja, jotka poistaisivat tällaiset epäilyt kyseisen oikeusturvajärjestelyn näennäisyydestä.

Lakivaliokunta pitää julkisen asiamiehen järjestelmän käyttöön ottamista tarpeellisenä. Teknistä kuuntelua koskevan pakkokeinoasian käsitteily tuomioistuimessa perustuu julkisen asiamiehen osallistumisen johdosta eräänlaiseen kaksiasianosaissuhteeseen. Se pakottaa kuuntelulupaa hakevan virkamiehen perustelemaan hakemuksensa ja tuomioistuimen punnitsemaan luvan myöntämisen edellytyksiä tarkemmin. Julkinen asiamies saa käyttöönsä teknistä kuuntelua koskevan vaatimuksen ja tuomioistuimelle esitettävän selvityksen ja voi esittää kysymyksiä

kuunteluluvan hakijalle. Hän voi myös kannella tuomioistuimen päätöksestä.

Perustuslakivaliokunnan mukaan, jos järjestelmä otetaan käyttöön, on sen ulottamista myös telekuuntelua koskevaan päätöksen tekoon harvittava painokkaasti.

Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan järjestelmän ulottaminen koskemaan myös telekuuntelun kohteena olevien etujen valvontaa maksaisi vuosittain noin 75 000—100 000 euroa, jos tuomioistuimissa on vuosittain noin 500 telekuunteluasiasta ja julkisena asiamiehenä toimisi asianajajia, joiden palkkio olisi suurin piirtein samaa suuruusluokkaa kuin vangitsemisasiassa.

Valiokunnan mielestä julkisen asiamiehen järjestelmän ulottaminen myös telekuuntelua koskevaan päätöksentekoon on perusteltua. Itse asiassa se on ainoa johdonmukainen ratkaisu, koska telekuuntelun käyttöönoton yhteydessä koko järjestelmä torjuttiin, koska epäiltiin sen tehokkuutta. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksista ja telekuuntelua koskevista ratkaisuista ilmenee selvästi, että pakkokeinon kohteena olevien oikeussuojaa on kehitettävä. Tämän vuoksi valiokunta katsoo, että julkisen asiamiehen järjestelmän laajentamista tulee arvioida muutaman vuoden kuluttua, kun on saatu kokemuksia sen toimivuudesta teknisen kuuntelun osalta.

Selvitys pakkokeinojen käytöstä

Perustuslakivaliokunta ehdottaa lakivaliokunnan vakavasti harkitsevan selvityksen vaatimista hallitukselta siitä, millä tavoin uudet toimivaltuudet ovat edistäneet yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta.

Perustuslakivaliokunnan ehdotus vastaa lakivaliokunnan aikaisempaa kannanottoa (LaVL 7/2000 vp). Lakivaliokunta on katsonut, että jälkikäteisvalvonnan tehokkuus ja toimivuus on syytä selvittää erillisellä tutkimuksella. Lisäksi valiokunta on pitänyt tarpeellisena selvittää, mikä merkitys telepakkokeinoilla, teknisellä valvonnalla ja teknisellä tarkkailulla on rikosten esitutkinnassa. Lakivaliokunta pitää selvityksen tekemistä edelleen tarpeellisena ja ehdottaa sitä

koskevan lausumaehdotuksen hyväksymistä (*Valiokunnan 1. lausumaehdotus*).

Rikoksesta epäilty

Pakkokeinolakiehdotuksessa käytetään useassa pykälässä ilmaisua "rikoksesta epäilty". Perustuslakivaliokunta ja hallintovaliokunta ovat kiinnittäneet ilmaisun käyttöön huomiota. Ilmaisua ei ole aikaisemmin käytetty tarkoittamaan toimenpidekynnystä. Se viittaa pikemmin prosessuaaliseen asemaan. Sitä ei ole asianmukaisesti käytetty yleiskäsitteenä ilmaisemaan myös näyttökynnyksen astetta. Lakivaliokunta ehdottaa, että näyttökynnyksen yhteydessä käytetään ilmaisua "jota on syytä epäillä".

Taloudelliset vaikutukset

Esityksen perusteluissa (s. 28) todetaan, ettei sillä ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Valiokunta ei ryhdy arvioimaan, lisääkö pidättämisen ja vangitsemisen erityisten edellytysten todennäköisyysvaatimuksen alentaminen näiden pakkokeinojen käyttöä ja siten myös kustannuksia. Valiokunta katsoo olevan aiheellista joka tapauksessa kiinnittää huomiota siihen, että tutkintavankien määrä on viime vuosien aikana lisääntynyt suhteellisesti vielä enemmän kuin muiden vankiryhmien määrä. Esimerkiksi 1.1.1999 tutkintavankeja oli 394 ja 1.12.2002 heitä oli 778. Tutkintavankien, vankeusvankien ja sakonmuutorangaistusta suorittavien vankien määrän usean vuoden ajan jatkunut lisääntyminen edellyttää, että vankeinhoidon voimavarojen riittävyys varmistetaan.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki esitutkintalain muuttamisesta

24 §. Pykälän 2 momentin mukaan kuulustelua ei saa pääsääntöisesti toimittaa kello 21:n ja 6:n välisenä aikana. Valiokunta ehdottaa ihmisten muuttuneen vuorokausirytmien vuoksi momentin muuttamista siten, ettei kuulustelua saa pääsääntöisesti toimittaa kello 22:n ja 7:n välisenä aikana.

29 §. Pykälässä säädetään kuulusteltavalle ennen kuulustelua tehtävistä ilmoituksista ja tiedusteluista. Perustuslakivaliokunta kiinnittää asianosaisten kielellisten oikeuksien johdosta huomiota siihen, että ennen kuulustelua olisi aina syytä käsitellä kysymys käytettävästä kielestä. Tästä olisi perustuslakivaliokunnan mukaan soveliasta säätää 29 §:ssä.

Eduskunta on 4.2.2003 hyväksynyt ensimmäisessä käsittelyssä uuden kielilain ja lain esitutkintalain muuttamisesta. Esitutkintalain 37 §:ään lisätään säännökset esitutkinnassa käytettävästä kielestä. Uusien säännösten vuoksi perustuslakivaliokunnan ehdotus esitutkintalain 29 §:n täydentämisestä on tullut tarpeettomaksi.

30 §. Pykälässä säädetään kuulustelutodistajasta. Pykälän 1 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan kuulusteltavan pyynnöstä on kuulustelussa oltava läsnä luotettava ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 43 §:n mukaan esteetön todistaja. Valiokunta ei pidä asianmukaisena, että samassa jutussa tutkijana toimiva virkamies on kuulustelutodistajana siihen liittyvässä kuulustelussa.

33 §. Pykälässä säädetään huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan läsnäolosta kuulusteltaessa alaikäistä tai holhottavaksi julistettua. Voimassa olevien säännösten mukaan alle viisitoistavuotiaan kuulusteltavan huoltajalle, edunvalvojalle tai muulle lailliselle edustajalle on poikkeuksetta varattava tilaisuus läsnäoloon kuulustelussa. Viisitoistavuotta täytäneen vajaavaltaisen kuulustelussa heille on vastaavasti poikkeuksetta varattava tilaisuus läsnäoloon, jos heillä on asiaa koskevassa oikeudenkäynnissä oikeus käyttää puhevaltaa vajaavaltaisen sijasta tai ohella. Säännökset tarkoittavat sitä, että tilaisuus on varattava jokaiselle huoltajalle ja edunvalvojalle.

Pykälän 1 ja 2 momenttia ehdotetaan muutettaviksi siten, että huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä kuulustelussa. On siis riittävää, että esitutkintaviranomainen sallii jokaisen puhevallan käyttöön oikeutetun henkilön läsnäolon kuulustelus-

sa, ellei sitä 3 momentin nojalla kielletä. Aina-kin yhdelle edustajalle on kuitenkin varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, paitsi jos kuulustelu on välttämätöntä toimittaa heti.

Valiokunta ei pidä vajaavaltaisen kuulustelemista ilman hänen edustajansa läsnäoloa suotavana. Rikostorjunnan kannalta on tärkeää, että huoltaja on läsnä kuulusteltaessa rikoksesta epäiltyä lasta. Alle viisitoistavuotiaan kuulustelu ilman huoltajan läsnäoloa on syytä pyrkiä rajoittamaan esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 14 §:n tarkoittamiin tilanteisiin (selvitetään, onko viisitoista vuotta täyttänyt ollut osallisena rikoksessa, tai omaisuuden takaisin saamiseksi, esitutkinta suoritetaan erityisistä syistä taikka sosiaalilautakunnan pyynnöstä).

Pykälän 3 momenttiin valiokunta ehdottaa vähäistä kielellistä muutosta.

38 a §. Valiokunta ehdottaa vähäistä kielellistä muutosta 4 momenttiin.

39 §. Pykälästä ehdotetaan poistettavaksi velvoite lukea kuulustelupöytäkirja kuulusteltavalle. Lisäksi nykyistä kuulustelun tallentamista ääni- ja kuvatallenteille samoin kuin asetuksenantovaltuutta ehdotetaan täsmennettäväksi.

Edellä mainittuun kielilakiin liittyen eduskunta on ensimmäisessä käsittelyssä hyväksynyt lain, jolla muutetaan esitutkintalain 39 §:ää. Tämän lain on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2004. Jos 39 §:ää muutettaisiin myös tässä yhteydessä, muutos ehtisi olla voimassa vain muutaman kuukauden. Epätarkoituksenmukaisen lopputuloksen välttämiseksi valiokunta ehdottaa, että pykälä poistetaan lakiehdotuksesta.

39 a §. Pykälässä säädetään siitä, milloin esitutkintaviranomaisen on tallennettava asianomistajan tai todistajan kuulustelu videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuvatallenteeseen. Tallentaminen on tehtävä, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä eikä kuultavaa tämän nuorena tai kehitystason vuoksi todennäköisesti voida haittaa aiheuttamatta kuulla henkilökohtaisesti.

Lakivaliokunnassa on samanaikaisesti tämän esityksen kanssa käsiteltävänä hallituksen esitys HE 190/2002 vp, jossa ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäymiskaaren todistelua koskevia säännöksiä. Esityksen mukaan alle 15-vuotiaan henkilön tai henkilön, jonka henkinen toiminta on häiriintynyt, esitutkinnassa antamaa kuva- ja äänitallennettua kertomusta voidaan käyttää tuomioistuimessa todisteena.

Säännösehdotusten yhteensovittamiseksi valiokunta ehdottaa pykälän muuttamista siten, että "kuvatalenne" korvataan sanaparilla "kuva- ja äänitallenne" ja "kehitystaso" korvataan ilmaisulla "henkisen toiminnan häiriintyminen". Lisäksi valiokunta ehdottaa, että säännöksen alussa oleva "tai" korvataan sanalla "ja".

Perustuslakivaliokunta pitää säännösehdotuksia nuoren henkilön kuulustelusta ongelmallisina, koska niihin ei sisälly sitä syytetyn oikeussuojan taetta, että hänen avustajansa saa olla läsnä kuulustelussa ja että tämä saa esittää kysymyksiä kuulusteltavalle. Videoinnin lähtökohtana nimittäin on, ettei nuorta henkilöä enää tulla kuulemaan henkilökohtaisesti oikeudenkäynnissä. Siksi jo esitutkitavaiheen tällaisen menettelyn tulee täyttää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset.

Lakivaliokunta pitää perustuslakivaliokunnan kannanottoa perusteltuna ja ehdottaa, että pykälää täydennetään rikoksesta epäillyn oikeussuojaa parantavalla säännöksellä. Sen mukaan rikoksesta epäillylle on varattava mahdollisuus esittää kysymyksiä kuulusteltavalle. Jos rikoksesta epäilty niin pyytää, hänen kysymyksensä saa esittää myös asiamies tai avustaja. Kuulustelija voi kuitenkin määrätä, että kysymykset on esitettävä kuulustelijan välityksellä kuulusteltavalle.

45 §. Pykälän 2 momentissa säädettyjä avustajan erityisiä kelpoisuusvaatimuksia ehdotetaan muutettavaksi. Säännösehdotukset rajoittavat avustajan valintaa nykyisestä.

Avustajana ei saa 2 kohdan mukaan toimia se, joka toimii tai on toiminut tutkittavaa tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa sellaisen henkilön avustajana, jonka edut ovat

ristiriidassa asianosaisen kanssa. Lakivaliokunta katsoo, ettei ehdotettua esteellisyysperustetta voida pitää rikostutkinnallisilla syillä perusteltuna. On selvää, ettei sama avustaja voi avustaa kahta rikoskumppania, jotka syyttävät toisiaan tai kertovat toistensa osuudesta rikokseen eri tavalla. Valiokunta ehdottaa, että kohta poistetaan. Kohdan poistamisen vuoksi on 4 kohdaksi siirtyvässä säännöksessä olevaa viittausta tarkistettava.

Avustajana ei saa 3 kohdan mukaan olla se, joka toimii toisen rikoksesta epäillyn avustajana tutkittavaa tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa, jos hänen toimimisensa asianosaisen avustajana voi vaikeuttaa asian selvittämistä. Perustuslakivaliokunta toteaa ehdotuksen olevan merkittävä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen c-kohdan kannalta. Sen mukaan rikoksesta syytetyn vähimmäisoikeuksiin kuuluu oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä.

Vaikka ehdotettu säännös rajoittaa epäillyn oikeutta valita avustajansa pelkästään rikoksen esitutkinnassa ja vaikka esitutkinnassa noudatettava objektiviteettiperiaate on sinänsä ohjaamassa tutkinnanjohtajan ratkaisuja, on säännös perustuslakivaliokunnan mukaan laadittava edellytyksiltään tiukemmaksi. Näin lisätään sen todennäköisyyttä, että ihmisoikeussopimuksen vastaisia yksittäisiä ratkaisuja ei käytännössä synny. Avustajan epäämistä voidaan pitää hyväksyttävänä, kun epääminen perustuu painaviin rikostutkinnallisiin syihin. Perustuslakivaliokunta esittää esteellisyysäännöksen tiukentamista seuraavasti: "...mikäli hänen toimimisensa asianosaisen avustajana *oletettavasti* vaikeuttaa *merkittävästi* asian selvittämistä". Lakivaliokunta ehdottaa, että kohtaa muutetaan perustuslakivaliokunnan esittämällä tavalla.

47 §. Nykyisen 43 §:n 2 momentin mukaan asianomistajalle ja esitutkinnassa asianosaisina kuulustelluille on ilmoitettava viipymättä, ettei asiaa saateta syyttäjän harkittavaksi taikka ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään. Nämä säännökset, lukuun ottamatta keskeyt-

tämisestä ilmoittamista, ehdotetaan siirrettäväksi 47 §:ään.

Erityisesti asianomistajan toissijaisen syyte-oikeuden kannalta on tärkeää, että esitutinnan keskeyttämisestä ilmoitetaan asianomistajalle. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa, että säännöksen lisätään velvollisuus ilmoittaa esitutinnan keskeyttämisestä.

Esitutkintalaissa ei ole säännöksiä esitutkinnan keskeyttämisestä. Asianosaisten oikeussuojan ja -turvan kannalta nykyinen sääntely on ilmeisen puutteellista. Lakiin ei kuitenkaan tässä vaiheessa enää voida lisätä asiaa koskevia säännöksiä. Sen johdosta valiokunta huomauttaa, että asianomistajan toissijaisen syyteoikeuden kannalta on olennaista, että tutkinnanjohtaja tekee esitutkinnan keskeyttämiss päätöksen niin hyvissä ajoin, että asianomistaja voi käyttää syyte-oikeuttaan ennen syyteoikeuden vanhentumista.

2. Laki pakkokeinolain muuttamisesta

1 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

6 §. *Pidättämiseen oikeutettu virkamies.* Pykälässä luetellaan pidättämiseen oikeutetut virkamiehet. Pykälän 1 kohtaan ehdotetaan lähinnä organisaatiomuutoksista johtuvia tarkistuksia. Lähtökohtana on, että pidättämisvaltuudet ja siihen liittyvät pakkokeinovaltuudet tulee antaa vain niille virkamiehille, jotka niitä tehtävissään todella tarvitsevat. Koska virkanimikkeitä on esityksen antamisen jälkeen muutettu, valiokunta ehdottaa kohdan muuttamista eräiden virkanimikkeiden osalta. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että virkanimikkeiden keskinäistä järjestystä muutetaan, koska poliisitarkastaja on vain poliisin ylijohdossa käytössä oleva nimike.

Lisäksi valiokunta ehdottaa, että 4 kohtaan, jossa säädetään rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutetuista virkamiehistä, tehdään virkanimikkeiden muutoksista johtuvat tarkistukset.

22 §. *Vangitsemisasian uudelleen käsittely.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että vangitsemisasia tulee uudelleen käsiteltäväksi vain vangitun pyynnöstä, kun nykyisin tuomioistui-

men on otettava asia viran puolesta käsiteltäväksi vähintään kahden viikon välein.

Perustuslakivaliokunta katsoo, että uudistuksesta voi aiheutua henkilökohtaista vapautta ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä tarkoittaville perusoikeuksille ongelmia silloin, jos vangittu tietämättömyydestä tai muusta syystä ei kykene arvioimaan uudelleen käsittelemisen tarpeellisuutta. Kysymys voi esimerkiksi olla sellaisista olojen muutoksista, jotka vaikuttavat vangitsemispäätöksen perusteisiin. Perustuslakivaliokunta pitää siksi asianmukaisena, että nykyistä käytäntöä jatketaan (sen aikaväliä mahdollisesti tarkistaen) tai että esitutkinnan aikana vangittuina pidettävälle määrätään viran puolesta puolustaja tai tutkinnanjohtajalle luodaan velvollisuus informoida tuomioistuinta muutoksista.

Lakivaliokunta ehdottaa, että 2 momenttiin lisätään säännös, joka velvoittaa tutkinnanjohtajan ilmoittamaan tuomioistuimelle ja vangitulle seikasta, jonka vuoksi syytä vangittuna pitämiseen ei enää ole.

2 luku. Matkustuskielto

3 §. *Matkustuskiellosta päättävä viranomainen.* On ilmennyt epäselvyyttä siitä, voiko pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää matkustuskiellosta sen jälkeen, kun tuomioistuin on hylännyt vangitsemisvaatimuksen. Valiokunta hyväksyy oikeuskirjallisuudessa esitetyn tulkin, ettei virkamies voi enää sen jälkeen päättää matkustuskiellosta. Matkustuskielto on vangitsemisen vaihtoehto ja hylätessään vangitsemisvaatimuksen tuomioistuimen on otettava kantaa myös matkustuskieltoon.

3 luku. Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

1 §. *Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytykset.* Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytyksenä olevaa todennäköisyys-edellytystä ehdotetaan alennettavaksi siten, ettei toimenpide enää edellytä todennäköisiin syihin perustuvaa epäilyä, vaan se voidaan kohdistaa rikoksesta epäiltyyn. Yleisperusteluissa esitetyistä syistä valiokunta ehdottaa, että ilmaisu "rikoksesta epäilty" muutetaan ilmaisuksi "...se, jota on syytä epäillä rikoksesta".

Vahingonkorvausvastuu siviilioikeudellisilla turvaamistoimenpiteillä aiheutetuista vahingoista on ankara. On esitetty, että todennäköisyysedellytyksen alentamisen vastapainoksi tulisi myös hukkaamiskieltoon ja vakuustakavarikkoon liittyvä vahingonkorvausvastuu muuttua ankaraksi. Lakivaliokunta pitää ehdotusta aiheellisenä. Hallintovaliokunta on lausunnossaan tuonut esille perusteltuja näkökohtia, joiden vuoksi vahingonkorvausvastuun muuttaminen ei ole aiheellista. Lakivaliokunta toteaa, ettei vahingonkorvausoikeudellisten kysymysten ratkaiseminen ja säännösten muuttaminen ole mahdollista tämän esityksen yhteydessä. Valiokunta pitää aiheellisenä, että uuden säännöksen soveltamiskäytäntöä seurataan ja tarvittaessa ryhdytään toimenpiteisiin vahingonkorvaussäännösten uudistamiseksi. Valiokunta ehdottaa asiaa koskevan lausumaehdotuksen hyväksymistä (*Valiokunnan 2. lausumaehdotus*).

4 §. Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon kumoaminen. Valiokunta ehdottaa 2 momenttiin vähäistä kielellistä tarkistusta.

5 luku. Etsintä

1 §. Kotietsintä esineen löytämiseksi. Yleisperusteluissa esitetyistä syistä valiokunta ehdottaa, että 1 momentin ilmaisu "rikoksesta epäillyn hallinnassa" muutetaan kuulumaan "joka on sen hallinnassa, jota on syytä epäillä rikoksesta". Lisäksi valiokunta ehdottaa, että 2 momentin alku muutetaan kuulumaan "paikassa, joka ei ole sen hallinnassa, jota on syytä epäillä rikoksesta".

10 §. Henkilöntarkastuksen edellytykset. Henkilöntarkastuksen edellytyksenä olevaa todennäköisyysvaatimusta ehdotetaan alennettavaksi. Myös henkilöntarkastuksen käyttöalaa ehdotetaan laajennettavaksi lisäämällä lievä vahingon- teko pakkokeinon mahdollistavien rikosten luetteloon.

Todennäköisyysedellytys ei ilmene ehdotuksesta 1 momentista vaan vasta 2 momentista. Valiokunta ehdottaa, että pykälää selkeytetään

aloittamalla 1 momentti todennäköisyysvaatimuksella. Säännös selkeytyy, kun momentissa luetellaan kohdittain rikoslain mukaisessa järjestyksessä rikokset, joiden esitutkinnassa henkilöntarkastus saadaan toimittaa. Luetteloon on lisättävä myös esityksen antamisen jälkeen nykyiseen säännökseen lisätyt lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus ja murtovälineen hallussapito.

Lisäksi valiokunta ehdottaa, että 2 momentti alkaa seuraavasti: "Se, jota ei ole syytä epäillä rikoksesta..."

11 §. Henkilönkatsastuksen edellytykset. Henkilönkatsastus DNA-tunnisteen määrittämiseksi tai muun vastaavan tutkinnan suorittamiseksi sallitaan tehtäväksi myös henkilölle, jota ei epäillä rikoksesta. Henkilönkatsastus on tällöin sallittu vain törkeiden rikosten esitutkinnassa, sillä rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksen on oltava vähintään neljä vuotta vankeutta.

Perustuslakivaliokunta on arvioinut henkilönkatsastuksen käytettävyyden laajennusta perustuslain 7 §:ssä turvatun henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden suojan ja myös 10 §:ssä turvatun yksityisyyden suojan kannalta. Perustuslakivaliokunta päätyy siihen, että henkilönkatsastuksen käyttöala muodostuisi ehdotetun säännöksen mukaan sivullisten osalta suhteellisuusperiaatteen kannalta liian laajalaiseksi. Perustuslakivaliokunnan mukaan tavallisen lainsäätämisyjärjestyksen edellytyksenä on tiukentaa lakiehdotusta tältä osin siihen tapaan, että henkilönkatsastuksen avulla saatavalta selvitykseltä vaaditaan ehdotettua suurempaa merkitystä rikoksen selvittämiseksi ja että asianomaista selvitystä ei ilman kohtuutonta vaivaa voida hankkia muulla tavalla.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta lakivaliokunta ehdottaa, että 2 momenttia muutetaan siten, että henkilönkatsastus on sallittu, jos tutkinnalla on erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi sen vuoksi, että rikoksen selvittäminen olisi mahdotonta tai olennaisesti vaikeampaa käyttämällä tutkinnan kohteiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia keinoja.

5 a luku. Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

1 §. Määritelmät. Pykälän 1 momentin säännösviittaus ehdotetaan muutettavaksi sen johdosta, että teletoimintalaki on kumottu sen korvaneella telemarkkinalailla (396/1997).

Esityksen antamisen jälkeen telemarkkinalain nimi on muutettu lailla 489/2002 viestintämarkkinalaiksi. Sittenkin eduskunta on 4.2.2003 hyväksynyt ensimmäisessä käsittelyssä uuden viestintämarkkinalain sisällön. Lailla kumotaan nykyinen viestintämarkkinalaki.

Valiokunta ehdottaa, että määritelmäsäännöksessä viitataan uuteen viestintämarkkinalakiin, jonka on tarkoitus tulla voimaan ennen pakkokeinolakia, sekä että 1 ja 2 kohdan käsitteistö muutetaan uuden lain käsitteistön mukaiseksi. Säännös vastaa asiallisesti nykyistä määritelmäsäännöstä, eikä siten muuta telekuuntelun käyttöalaa.

Yleisellä viestintäverkolla tarkoitetaan viestintäverkkoa, jonka käyttäjäpiiriä ei ole etukäteen rajattu. Yleiseen viestintäverkkoon liitettyä viestintäverkolla tarkoitetaan verkkoa, jonka käyttäjäpiiri on rajattu, mutta joka on liitetty yleiseen viestintäverkkoon ja josta voidaan esimerkiksi suoraan soittaa yleiseen viestintäverkkoon.

2 §. Telekuuntelun edellytykset. Esityksessä ehdotetaan, että pykälä jaetaan kahdeksi momentiksi. Pykälän 1 momentissa luetellaan rikokset, joiden esitutkintaa varten telekuuntelulupa voidaan myöntää. Telekuuntelun käyttöala ehdotetaan laajennettavaksi törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja törkeään vahingontekoon.

Eduskunta on lakivaliokunnan ehdotuksesta hyväksynyt vuonna 1995 lausuman, jossa edellytetään, että telekuuntelusäännösten käyttökelpoisuutta ja telekuuntelun merkitystä rikostutkinnalle seurataan tarkoin ja että seurannan rinnalla käynnistetään välittömästi lainvalmistelu, jolla törkeät talousrikokset asianmukaisesti määriteltynä saadaan telekuuntelusäännösten piiriin.

Lausuman mukaisesti telekuuntelun käyttöalaa ehdotetaan laajennettavaksi törkeimpiin talousrikoksiin, jotka on tehty liike- tai ammattitoiminnassa ja joilla tavoitellaan erityisen suurta hyötyä tai jotka tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Laajennus ehdotetaan toteutettavaksi lisäämällä pykälään laajennusta koskeva uusi 2 momentti.

Esityksen antamisen jälkeen pykälää on muutettu kahdesti. Pykälään on jo lisätty 2 momentti, jonka mukaan lupa telekuunteluun voidaan myöntää, kun on syytä epäillä jotakuta

- joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta,
- rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, terrorismin rahoittamisesta taikka
- näiden rikosten rangaistavasta yrityksestä.

Myös pykälän 1 momenttia on muutettu siten, että 6 kohtaan on lisätty törkeä rahanpesu ja 7 kohdassa oleva rikosnimike aluksen kaappaus on muutettu kaappaukseksi.

Esityksen antamisen jälkeen hyväksytyjen muutosten johdosta valiokunta ehdottaa, että nykyisessä 2 momentissa mainitut rikosnimikkeet siirretään 1 momentin uudeksi 1 ja 10 kohdaksi ja 8 kohdaksi siirtyvään kohtaan lisätään törkeä rahanpesu ja uuden numeroinnin mukaiseen 9 kohtaan tehdään rikosnimikkeen muutoksesta johtuva tarkistus.

Esityksessä ehdotetun 2 momentin johdosta perustuslakivaliokunta toteaa, että telekuuntelu voidaan ulottaa perustuslaissa tarkoitettuihin yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin. Ehdotettu säännös ei perustuslakivaliokunnan mukaan rajoita telekuuntelua tällaisiin rikoksiin, koska se ulottaa telekuuntelun sellaisiin liike- tai ammattitoiminnassa tehtyihin törkeisiin rikoksiin, joissa rikoksella tavoitellaan erityisen suurta hyötyä tai rikos tehdään

erityisen suunnitelmallisesti. Lakiehdotus voidaan perustuslakivaliokunnan mukaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä, jos ehdotusta muutetaan niin, että telekuuntelu-oikeus edellyttää kummankin lisäedellytyksen esilläoloa. Lakivaliokunta ehdottaa, että 2 momenttia muutetaan perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla.

Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota 2 §:n 2 momenttiin mahdollisesti liittyvään sääntelyn täsmällisyysongelmaan. Näiden rikosten tunnusmerkistöön kuuluu jo eri tavoin ilmaistu suuri hyöty tai suunnitelmallisuus. Siksi esityksessä tarkoitettu pakkokeinon käytön rajoittuminen vain näiden törkeiden rikosten törkeimpiin tekemuotoihin voi käytännössä jäädä toteutumatta. Yleensäkin rajanveto jonkin rikoksen ja sen törkeän tekemuodon välillä määräytyy vasta kokonaisarvioinnin perusteella, jolloin on tosiasiaa vaarana, että pakkokeino tulee käyttöön muulloinkin kuin rikoksen törkeän tekemuodon ollessa kysymyksessä.

Lakivaliokunta pitää perustuslakivaliokunnan 2 momentin soveltamiskäytäntöön liittyvää huolta aiheellisena. Esityksen perusteluissa täsmennetään, mitä erityisen suurella taloudellisella hyödyllä ja suunnitelmallisuudella tarkoitetaan. Telekuunteluluvasta päättävän tuomioistuimen on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että laissa säädetyt luvan myöntämisedellytykset täyttyvät. Esitutkintaviranomaisten on hakemuksessaan yksilöitävä ja perusteltava telekuunteluhakemuksensa riittävän täsmällisesti. Eduskunnan oikeusasiamiehen telepakkokeinoin kohdistuvan valvonnan perusteella valiokunta katsoo olevan tarpeellista lisätä esitutkintaviranomaisten ja tuomareiden koulutusta, ohjeistusta ja sisäasiainministeriön valvontaa on syytä tehostaa. Valiokunta on edellä ehdottanut selvityksen tekemistä pakkokeinojen käytöstä, niiden tuloksellisuudesta ja oikeusturvan toteutumisesta.

3 §. Televalvonnan edellytykset. Televalvonnan edellytyksenä on 1 momentin 1 kohdan mukaan se, että rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus on vähintään neljä kuukautta vankeutta.

Edellytystä ehdotetaan muutettavaksi siten, että televalvonta on mahdollinen tutkittaessa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Tämän jälkeen televalvonnan edellytykset ovat tältä osin samat kuin teknisen tarkkailun edellytykset 5 a luvun 4 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Muutos merkitsee pakkokeinon käyttöalan vähäistä laajennusta, sillä eräiden rikosten maksimirangaistus on neljä vuotta vankeutta, mutta vähimmäisrangaistus on vain 14 päivää vankeutta. Tällaisia rikoksia ovat seksuaalinen hyväksikäyttö ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.

Paritus on viime vuosina muuttunut aikaisempaa järjestäytyneemmäksi, ammattimaisemmaksi ja törkeämmäksi. Lakivaliokunta on kiinnittänyt kielteiseen kehitykseen huomiota ja arvioinut, että rikoslain seksuaalirikossäännöksiä on syytä täydentää parituksen törkeää tekemuotoa koskevalla säännöksellä (LaVL 22/2002 vp). Tässä yhteydessä valiokunta ehdottaa, että televalvonnan käyttöala rikosten esitutkinnassa ulotetaan paritukseen.

Esityksen antamisen jälkeen pykälää on muutettu siten, että televalvontaa voidaan käyttää terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelun esitutkinnassa. Tämän johdosta valiokunta ehdottaa, että 1 momenttiin lisätään tätä rikosta koskeva uusi 4 kohta. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että 2 kohdan rikosnimikkeiden järjestys muutetaan vastaamaan niiden järjestystä rikoslaissa ja tarpeeton sana poistetaan.

3 a §. Matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen. Valiokunta ehdottaa, että pykälän sanamuotoa tarkistetaan ja viittaussäännöstä muutetaan 3 §:n 1 momenttiin lisättävän uuden 4 kohdan vuoksi.

Perustuslakivaliokunta huomauttaa, että sijaintitietojen salassapitoa koskevan sääntelyn riittävyys on selvitettävä esityksen jatkokäsittelyssä. Samoin hallintovaliokunta kehottaa lakivaliokuntaa arvioimaan sijaintitietojen salassapitoa. Huomautusten johdosta lakivaliokunta toteaa, että viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 31 kohtaa on täydennetty vuonna 2002 voimaantulleella

lailla. Sen mukaan asiakirjat, jotka sisältävät tiedon matkaviestimen sijaintipaikasta, ovat salassa pidettäviä asiakirjoja.

4 §. Teknisen kuuntelun edellytykset. Teknisen tarkkailun eli teknisen kuuntelun, teknisen katselun ja teknisen seurannan edellytyksistä säädetään nykyisin 4 §:ssä. Teknisen tarkkailun eri muotojen edellytyksiä koskevan sääntelyn selkeyttämiseksi yhdessä pykälässä olevat säännökset ehdotetaan hajautettavaksi 4, 4 a ja 4 b §:ään.

Teknistä kuuntelua koskevan 4 §:n 1 momenttiin ei ehdoteta asiallisia muutoksia. Esityksen antamisen jälkeen 4 §:ää on muutettu siten, että terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelua tutkittaessa saadaan käyttää teknistä tarkkailua. Tämän johdosta valiokunta ehdottaa, että 1 momenttiin lisätään tätä rikosta koskeva uusi 4 kohta.

Teknisen kuuntelun käyttöalaa ehdotetaan laajennettavaksi. Ehdotetun 3 momentin mukaan tekninen kuuntelu voitaisiin kohdistaa vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee. Säännösehdoituksen arvioinnissa perustuslakivaliokunta viittaa siihen, että 5 a luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettut rikokset ovat sellaisia kuin perustuslain 10 §:n 3 momentin luottamuksellisen viestin salaisuuteen kohdistuvassa rajoituslausekkeessa tarkoitetaan. Kun otetaan huomioon teknisen kuuntelun erityisluonne ja kuunneltaviksi mahdollisesti tulevien henkilöiden määrä ja se, että he kaikki eivät välttämättä ole rikoksesta epäiltyjä, ei perustuslain 10 §:n 3 momentissa ilmaistun välttämättömyysvaatimuksen kannalta kuitenkaan ole mahdollista ulottaa teknistä kuuntelua kaikkiin kyseisiin rikostyyppeihin. Toimivaltuutta ei tee välttämättömäksi pelkästään havainto valtuuden tehokkuudesta. Perustuslakivaliokunta päätyy siihen, että tavallisen lainsäätämisjärjestyksen edellytyksenä on rajata tekninen kuuntelu valtorikosten, väkivaltarikosten, yleisvaarallisten rikosten ja huumausainerikosten törkeimpiin tekemuotoihin.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta lakivaliokunta ehdottaa, että 3 momentissa lue-

tellaan ne rikokset, jotka täyttävät perustuslakivaliokunnan asettamat edellytykset ja joiden esitutkintaa varten voidaan antaa lupa kohdistaa tekninen kuuntelu myös sellaiseen tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee.

Vakituiseen asumiseen tarkoitettuihin tiloihin kohdistuvalla teknisellä kuuntelulla kajoetaan kotirauhan ja yksityiselämän suojan ydinalueeseen. Sen vuoksi tällaisen salaisen pakkokeinon käyttämiselle on asetettava erityisiä edellytyksiä ja rajoituksia. Vakituiseen asumiseen tarkoitettuihin tiloihin kohdistettava tekninen kuuntelu sallitaan sen vuoksi vain kaikkein vakavimpien, laissa tyhjentyvästi lueteltujen, rikosten esitutkinnassa. Luvan pakkokeinon käyttämiseen voi myöntää vain tuomioistuin, jonka on asiasta päättäessään määrättävä rikoksesta epäillyn ja muiden toimenpiteen kohteeksi joutuvien etuja valvomaan julkinen asiamies.

Tuomioistuin voi myöntää luvan vain, jos rikoksen selvittäminen muutoin olisi mahdotonta tai olennaisesti vaikeampaa. Esitutkintaviranomaisen on siis kyettävä näyttämään, että rikoksen selvittäminen on muilla, vähemmän oikeuksiin puuttuvilla pakkokeinoilla olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta. Säännöksen sanamuoto asettaa pakkokeinon myöntämiselle tiukat edellytykset. Jotta julkinen asiamies voisi tosiasiallisesti valvoa kuuntelun kohteeksi joutuvien etuja, on viranomaisten annettava riittävästi tietoa epäilyistä rikoksesta, esitutkinnasta ja vaihtoehtoisista pakkokeinoista.

Teknisen kuuntelun kohdistaminen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan edellyttää, että epäilty todennäköisesti oleskelee tilassa. Säännöksestä käy siten selkeästi ilmi se, että tekninen kuuntelu on välittömästi keskeytettävä, kun havaitaan, ettei epäilty oleskelekaan tilassa tai on sieltä poistunut.

Perustuslakivaliokunta huomauttaa, että kuuntelulaitteen asentaminen ja poistaminen muodostaa oman ongelman kotirauhan suojan kannalta. Esityksessä ei 4 §:n 4 momentin johdosta selvitetä, miten tämä on tarkoitus järjestää. Seikkaan tulee kiinnittää huomiota jatkokeskustelussa. On selvää, ettei sanamuodoltaan ehdotetun kaltainen sääntely oikeuta menemään

salaa kotirauhan piiriin laitteen asentamiseksi, vaan asiasta tulee säätää nimenomaisesti. Lakivaliokunta ehdottaa, että momenttiin tehdään perustuslakivaliokunnan edellyttämät muutokset.

4 a §. Teknisen katselun edellytykset. Valiokunta ehdottaa, että vastaavalla tavalla kuin 4 §:n 1 momenttiin myös 4 a §:n 2 momentin rikosluetteloon lisätään terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelu ja 4 momenttiin tehdään vastaavat muutokset kuin 4 §:n 4 momenttiin.

4 b §. Teknisen seurannan edellytykset. Valiokunta ehdottaa, että 4 momenttiin tehdään vastaavat muutokset kuin kahden edellisen pykälän 4 momentteihin.

5 §. Toimenpiteestä päättäminen. Toimivaltaiseksi tuomioistuimeksi määritellään 1 momentissa nykyiseen tapaan 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettu tuomioistuin tai muu tuomioistuin, jossa asian käsittely käy sopivasti päinsä. Perustuslakivaliokunta pitää sääntelyn loppuosan väljyyttä ja epämääräisyyttä tällaisissa perusoikeusyhteydessä ongelmallisena. On asianmukaista täsmentää sääntelyä. Lain 1 luvun 9 §:stä ilmenevää periaatetta vastaavasti on luontevinta, että ainoastaan käräjäoikeus voi olla toimivaltainen tällaisissa asioissa. Lakivaliokunta ehdottaa, että momenttia täsmennetään tällä tavoin.

Perustuslakivaliokunnan mielestä on valtiosäännön kannalta huomionarvoista, että telekuuntelusta voisi kiireellisissä tapauksissa 2 momentin perusteella päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Kun telekuuntelumahdollisuus sisällytettiin pakkokeinolakiin, perustuslakivaliokunta piti oleellisena oikeusturvakysymyksenä, että kuunteluvaltuuden edellytyksenä on aina riippumattoman tuomioistuimen yksittäistapauksessa konkreettisen rikosepäilyn johdosta antama lupa (PeVL 8/1994 vp, s. 2/II). Käsittävänä oleva ehdotus voi merkitä sitä, että poliisi voi suorittaa telekuuntelua ja lopettaa sen ennen tuomioistuimen luparatkaisua. Tällaisessa tapauksessa telekuuntelun edellytykset eivät tule lainkaan arvioitaviksi poliisin ulkopuolella. Tämä ei perustuslakivaliokunnan mielestä ole

sopuinnussa perustuslain 10 §:n luottamuksellisen viestin salaisuutta turvaavien säännösten kanssa, vaan telekuuntelun tulee aina olla sidottu tuomioistuimen lupaan. Lakiehdotusta on muutettava tältä osin, jotta se voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Lain jatkokäsittelyssä on varmistuttava tuomioistuinjärjestelmän toimivuudesta ajankohdasta riippumatta.

Perustuslakivaliokunta pitää oikeana sitä, ettei kiiretilanteiden poikkeusmenettely koske 4 §:n 3 momentissa säädettyä kotirauhan piiriin ulottuvaa teknistä kuuntelua. Tämän säännön kannalta jää kuitenkin epäselväksi 1 momentin 6 kohdan merkitys.

Lakivaliokunta ehdottaa perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella, että 2 momentista poistetaan 1 momentin 1 ja 6 kohtaa koskeva maininta. Jälkimmäisen kohdan poistaminen merkitsee sitä, että nykyiseen tapaan käräjäoikeuden on päätettävä teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta, kun kuuntelu- tai katselulaite on tarkoitus sijoittaa epäillyn käyttämään kulkuneuvoon tai tilaan, jossa hän oleskelee.

Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan oikeusministeriö on ryhtynyt toimiin käräjäoikeuksien päivystysjärjestelmän muuttamiseksi siten, että telekuuntelulupa-asiat voidaan käsitellä ajankohdasta riippumatta.

6 a §. Julkinen asiamies. Tuomioistuimen on vakituiseen asumiseen tarkoitettuihin tiloihin kohdistettavaa teknistä kuuntelua koskevaa lupa-asiaa käsitellessään määrättävä rikoksesta epäillyn ja muiden toimenpiteen kohteeksi joutuvien etuja valvomaan julkinen asiamies, jona voi toimia julkinen oikeusavustaja tai asianajaja.

Ehdotetun 2 momentin sanamuodon mukaan julkinen asiamies on velvollinen huolellisesti hyvää asianajotapaa noudattaen valvomaan kuuntelun kohteena olevan rikoksesta epäillyn etuja. Säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle on perusteettomasti rajattu muiden toimenpiteen kohteeksi joutuvien edut, vaikka niiden valvominen on julkisasiamiehen tehtävä. Valiokunta ehdottaa, että momenttia täydennetään tältä osin.

6 c §. Julkiselle asiamiehelle maksettava palkio ja korvaus. Pykälän 1 momenttiin on lisättävä puuttuva säädöskokoelman numero.

13 §. Ylimääräisen tiedon säilyttäminen ja 14 §. Korvauksen suorittaminen. Valiokunta ehdottaa pykälisiin vähäisiä kielellisiä tarkistuksia.

Johtolause. Lakiehdotuksen johtolauseetta on tarkistettava ja siihen on tehtävä esityksen antamisen jälkeen säädetyistä laeista johtuvat muutokset.

3. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun muuttamisesta

8 b §. (*Uusi*). Lakiehdotuksessa ehdotetaan, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 lukuun lisätään uusi 8 a §, jossa säädetään syyttäjän ja asianosaisen neuvottelusta ennen syyteratkaisun tekemistä sekä alle 18-vuotiasta epäiltyä koskevan syyteratkaisun kiireellisyydestä.

Lukuun on kuitenkin lisätty jo aiemmin 8 a §, jossa säädetään menettämiskaaren esittäminen jättämisestä. Valiokunta katsoo, että uudet säännökset on asiayhteyden vuoksi parempi sijoittaa luvun 8 a §:ään, ja ehdottaa, että nykyinen 8 a § siirretään uudeksi 8 b §:ksi.

14 §. (*Uusi*). Rikoksen asianomistajan syyteoikeus on toissijainen. Hän saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta.

Asianomistajan syyteoikeudessa on perustuslakivaliokunnan mukaan viime kädessä kysymys perustuslain 21 §:ssä turvatusta oikeudesta saada asia käsiteltyksi tuomioistuimessa. Tämän vuoksi ei ole asianmukaista, että laissa ei säädetä asianomistajan oikeudesta saada asiansa tuomioistuinkäsittelyyn tapauksissa, joissa poliisi ei joko toimita esitutkintaa tai siirrä asiaa syyttäjälle. Perustuslakivaliokunnan kannanotton johdosta lakivaliokunta ehdottaa, että 14 §:n 1 momenttiin lisätään säännös, jonka mukaan asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta myös silloin, kun esitutkintaviranomai-

nen taikka syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään taikka lopetetaan.

Johtolause. Lakiehdotuksen johtolauseetta on muutettava vastaamaan voimassa olevaa lakia ja johtolauseeseen on tehtävä valiokunnan muutos-ehdotuksista johtuvat tarkistukset.

6. Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n muuttamisesta

Tallenteiden käyttöä oikeudenkäynnissä sääntelevään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:ään ehdotetaan lisättäväksi lapsen ja henkisesti häiriintyneen kuulustelukertomuksen sisältävän videotallenteen ja kuva- ja äänitallenteen käyttöä koskeva uusi 4 momentti. Säännöksen mukaan tallenne voidaan ottaa oikeudenkäynnissä huomioon eikä asianomistajaa tai todistajaa tämän lisäksi kuulla oikeudenkäynnissä, jos tuomioistuin arvioi siitä todennäköisesti aiheutuvan kuultavalle vakavaa haittaa.

Lakivaliokunnassa on samanaikaisesti käsiteltävänä oikeudenkäymiskaaren eräiden todistelua, kiireelliseksi julistamista ja ylimääräistä muutoksenhakua koskevien säännösten muuttamista koskeva hallituksen esitys HE 190/2002 vp. Esityksessä ehdotetaan, samoin kuin nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä, lisättäväksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:ään säännös, joka sallii lapsen ja henkisesti toiminnaltaan häiriintyneen henkilön esitutkinnassa video- tai kuva- ja äänitallennetun kertomuksen käytön todisteena.

Säännösehdotusten yhteensovittamiseksi valiokunta on päättänyt hyväksyä ehdotetun säännöksen hallituksen esityksen HE 190/2002 vp pohjalta. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että 6. lakiehdotus hylätään.

7. Laki rikoslain 10 luvun 9 §:n muuttamisesta (*Uusi lakiehdotus*)

10 luku. *Menettämisseuraamuksista*

9 §. *Menettämisseuraamuksen vaatiminen.* Valiokunta on 3. lakiehdotuksen yhteydessä ehdot-

tanut, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 a § siirretään 8 b §:ksi. Sen seurauksena valiokunta ehdottaa rikoslain 10 luvun 9 §:n 2 momentissa olevan 8 a §:ää koskevan viittaussäännöksen muuttamista koskemaan 8 b §:ää.

Aloitteet

Käsitteliemensä eduskunta-aloitteiden osalta valiokunta toteaa seuraavaa:

Lakialoite LA 24/1999 vp. Valiokunta puoltaa telekuuntelun laajentamista mm. törkeään veropetokseen, silloin kun rikoksella tavoitellaan erityisen suurta hyötyä ja se tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa, että lakialoite, jossa telekuuntelun edellytykseksi törkeään veropetoksen osalta ei aseteta erityisiä edellytyksiä, hylätään.

Lakialoite LA 25/1999 vp. Koska valiokunta ei puolla poliisin ja virallisen syyttäjän toimivaltuussäännösten muuttamista, valiokunta ehdottaa lakialoitteen hylkäämistä.

Lakialoite LA 26/1999 vp. Valiokunta ei puolla teknisen katselun edellytysten muuttamista niin, että vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön voitaisiin kohdistaa teknistä katselua epäiltäessä rikosta, jonka enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta nykyisen neljän vuoden sijasta. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa, että lakialoite hylätään.

Lakialoite LA 168/2000 vp. Valiokunta puoltaa esitykseen sisältyvän säännösehdotuksen hyväksymistä, jonka mukaan DNA-tunniste saadaan

määrittää ja tunniste tallettaa, jos rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Tunniste on poistettava viimeistään kymmenen vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että lakialoite hylätään.

Toimenpidealoite TPA 291/2001 vp. Toimenpidealoitteen hyväksyminen on tullut tarpeelliseksi, koska esitutkintalakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, joka sallii videotekniikan käytön lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkimisessa.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 4. ja 5. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina,

että 6. lakiehdotus hylätään,

*että 1.—3. lakiehdotus hyväksytään muutettuina (**Valiokunnan muutosehdotukset**),*

*että hyväksytään uusi 7. lakiehdotus (**Valiokunnan uusi lakiehdotus**),*

että lakialoitteet LA 24/1999 vp, LA 25/1999 vp, LA 26/1999 vp ja LA 168/2000 vp hylätään,

että toimenpidealoite TPA 291/2001 vp hylätään ja

*että hyväksytään kaksi lausumaa (**Valiokunnan lausumaehdotukset**).*

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkintalain (449/1987) 2 §:n 2 momentti, 4 a §, 42 §:n 2 momentti ja 43 a §, sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 2 momentti laissa 498/1995 sekä 4 a §, 42 §:n 2 momentti ja 43 a § laissa 692/1997,

muutetaan 4 §, 5 §:n 1 momentti, 17 §:n 1 momentti, 19 ja 22 §, 24 §:n 2 momentti, 28 §:n 1 momentti, 29 §:n 1 momentti, 30 §:n 1 momentti, 33 ja 43 §, 44 §:n 1 ja 2 momentti sekä 45 §:n 2 momentti,

sellaisena kuin niistä ovat 5 §:n 1 momentti, 28 §:n 1 momentti ja 43 § osaksi mainitussa laissa 692/1997, 19 § mainitussa laissa 498/1995, 33 § laissa 452/1999 sekä 44 §:n 2 momentti laissa 203/1997, sekä

lisätään 9 §:ään uusi 2 momentti ja 24 §:ään uusi 3 momentti sekä lakiin uusi 38 a—38 c § ja 38 a §:n edelle uusi väliotsikko, *lakiin uusi 39 a §* sekä laista *mainitulla* lailla 692/1997 kumotun 47 §:n tilalle uusi 47 § seuraavasti:

4, 5, 9, 17, 19 ja 22 §
(Kuten HE)

24 §

— — — — —
Kuulustelua ei saa toimittaa kello 22:n ja 7:n välisenä aikana, paitsi:

(1—3 kohta kuten HE)

(3 mom. kuten HE)

28—30 §
(Kuten HE)

33 §

(1—3 mom. kuten HE)

Kuulustelusta on etukäteen ilmoitettava läsnäoloon oikeutetuille vajaavaltaisen edustajille, jos se käy vaikeudetta päinsä. Ainakin yhdelle heistä on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, paitsi jos vajaavaltaista on rikoksen selvittämisen vuoksi välttämätöntä viipymättä kuulustella. Tällöin vajaavaltaisen edustajalle on ilmoitettava kuulustelusta mahdollisimman pian.

Muut esitutkintatoimenpiteet

38 a §

(1—3 mom. kuten HE)

Ryhmätunnistamisesta on laadittava pöytäkirja, *minkä lisäksi tilaisuus on* tallennettava videotallenteeseen tai muuhun siihen verrattavaan kuvatallenteeseen.

(5 mom. kuten HE)

38 b ja 38 c §
(Kuten HE)

39 §
(*Poist.*)

39 a §

Asianomistajan ja todistajan kuulustelu on tallennettava videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun *kuva- ja äänitallenteeseen*, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä eikä kuulutavaa tämän nuoren iän tai *henkisen toiminnan häiriintyneisyyden* vuoksi todennäköisesti voi-

da siinä haittaa kuulusteltavalle aiheuttamatta kuulla henkilökohtaisesti. Kuulustelussa on otettava huomioon kuulusteltavan kehitystason asettamat erityisvaatimukset kuulustelumenetelmille, kuulusteluun osallistuvien henkilöiden määrälle ja muille kuulusteluolosuhteille. Tutkinnanjohtaja voi päättää, että muukin kuin esitutkintaviranomainen voi kuulustelijan valvonnassa esittää kysymykset kuulusteltavalle. Rikoksesta epäillylle on varattava *mahdollisuus* esittää kysymyksiä kuulusteltavalle. *Jos rikoksesta epäilty niin pyytää, hänen kysymyksensä saa esittää myös asiamies tai avustaja. Kuulustelija voi kuitenkin määrätä, että kysymykset on esitettävä kuulustelijan välityksellä kuulusteltavalle.*

43 ja 44 §
(Kuten HE)

45 §

Avustajana yksittäistapauksessa ei saa toimia se, joka:
(1 kohta kuten HE)
(2 kohta *poist.*)

2) toimii toisen rikoksesta epäillyn avustajana tutkittavaa tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa, mikäli hänen toimiminsensa asianosaisen avustajana *oletettavasti* vaikeuttaa *merkittävästi* asian selvittämistä;

(3 kohta kuten HE:n 4 kohta)

4) harjoittaa oikeudellisten toimeksiantojen hoitamista yhdessä sellaisen henkilön kanssa, joka 1—3 kohdassa tarkoitettusta syystä ei saisi toimia asianosaisen avustajana;

(5 ja 6 kohta kuten HE:n 6 ja 7 kohta)

47 §

Kun on päätetty, ettei esitutkintaa toimiteta tai että esitutkinta lopetetaan 4 §:n 3 momentin, 9 §:n 2 momentin tai 43 §:n 2 momentin perusteella *taikka että esitutkinta keskeytetään, tutkinnanjohtajan on huolehdittava siitä, että päätöksestä viipymättä ilmoitetaan asianomistajille ja esitutkinnassa asianosaisina kuulustelluille, jollei sitä ole pidettävä tarpeettomana.*

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

2.

Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 6 luvun 6 §, sellaisena kun se on laissa 565/1997,

muutetaan 1 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohta, 6 §:n 1 ja 4 kohta, 21 §:n 3 momentti, 23 ja 24 § sekä 27 §:n 2 momentti, 2 luvun 1 ja 3 § sekä 6 §:n 2 ja 3 momentti, 3 luvun 1 §:n 1 momentti, 3 §:n 1 momentti ja 4 §:n 2 momentti, 5 luvun 1, 2, 8, 10 ja 11 §, 5 a luvun 1—5 §, 6 §:n 1 ja 2 momentti, 7 §:n 1 ja 2 momentti, 9 §, 11 §:n 2 momentti sekä 13 (*poist.*) ja 14 § sekä 6 luvun 5 §,

sellaisina kuin niistä ovat 1 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohta ja 2 luvun 1 § laissa 213/1995, 1 luvun 6 §:n 1 kohta laissa 886/1996, 1 luvun 21 §:n 3 momentti, 23 ja 24 § sekä 2 luvun 3 § ja 6 §:n 2 ja 3 momentti laissa 693/1997, 5 luvun 1 (*poist.*) § osaksi laissa 566/1998, 5 luvun 10 § osaksi laissa 615/2002, 5 luvun 11 § laissa 655/2001, 5 a luvun 1 §, 6 §:n 1 momentti, 7 §:n 1 ja 2 momentti, 9 §, 11 §:n 2 momentti sekä 13 ja 14 § laissa 402/1995, 5 a luvun 2 § laeissa 18/2003 ja 64/2003, 5 a lu-

vun 3 § ja 6 luvun 5 § mainituissa laeissa 565/1997 ja 18/2003, 5 a luvun 4 (poist.) § (poist.) laissa 366/1999 ja mainituissa laeissa 402/1995 ja 18/2003, 5 a luvun 5 § mainituissa laeissa 402/1995 ja 366/1999 sekä 5 a luvun 6 §:n 2 momentti mainitussa laissa 565/1997, sekä

lisätään 1 lukuun siitä mainitulla lailla 693/1997 kumotun 22 §:n tilalle uusi 22 §, 5 luvun 12 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi mainitussa laissa 213/1995, uusi 4 momentti sekä 5 a lukuun uusi 3 a, 4 a, 4 b ja 6 a—6 c § seuraavasti:

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen3 §
(Kuten HE)

6 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies

Pidättämisestä päättää *pidättämiseen oikeutettu virkamies*. Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat:

1) poliisiylijohtaja, poliisijohtaja, poliisiylitarkastaja, *poliisitarkastaja*, lääninpoliisijohtaja, *lääninpoliisiylitarkastaja*, lääninylikomisario, lääninkomisario, poliisipäällikkö, apulaispoliisipäällikkö, nimismies, keskusrikospoliisin päällikkö, apulaispäällikkö ja toimistopäällikkö, suojelupoliisin päällikkö, *esitutkintatehtäviin määrätty apulaispäällikkö*, *esitutkintatehtäviin määrätty* osastopäällikkö ja esitutkintatehtäviin määrätty ylitarkastaja, liikkuvan poliisin päällikkö, (poist.) apulaispäällikkö ja *liikennepoliisitarkastaja*, rikosylitarkastaja, rikostarkastaja, rikosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario ja komisario;

4) rajavartiolaitoksen päällikkö, rajavartiolaitoksen esikunnan *oikeudellisen* osaston osastopäällikkö ja *hallinnollisen toimiston* toimistopäällikkö sekä rajavartioston ja merivartioston komentaja. (Uusi 4 kohta)

21 §
(Kuten HE)

22 §

Vangitsemisasian uudelleen käsittely

(1 mom. kuten HE)

Tuomioistuimen tulee ottaa asia uudelleen käsiteltäväksi tätä aikaisemminkin, jos siihen on (poist.) aihetta edellisen käsittelyn jälkeen ilmittyneen seikan johdosta. *Tutkinnanjohtajan on välittömästi ilmoitettava tuomioistuimelle ja vangitulle seikasta, jonka vuoksi vangittuna pitämiseen ei enää ole syytä.*

(3 mom. kuten HE)

23, 24 ja 27 §
(Kuten HE)

2 luku

Matkustuskielto1, 3 ja 6 §
(Kuten HE)

3 luku

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

1 §

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytykset

Jos on olemassa vaara, että *se, jota on syytä epäillä rikoksesta*, (poist.) tai se, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai menettämään valtiolle rahamäärä, pyrkii välttämään sakon, korvauksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamista kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla, saadaan

hänen omaisuuttaan panna hukkaamiskieltoon enintään määrä, joka oletettavasti vastaa tuomitavaa sakkoa, korvausta ja menettämisseuraa-musta.

— — — — —
3 §
(Kuten HE)

4 §

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon kumoaminen

— — — — —
Tuomioistuimen on kumottava hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko myös, jollei syytetä nosteta neljän kuukauden kuluessa hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa koskevan määräyksen antamisesta. Tuomioistuin saa tutkinnanjohtajan tai syyttäjän edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa enintään *neljällä kuukaudella* kerrallaan.

5 luku

Etsintä

Paikkaan kohdistuva etsintä

1 §

Kotietsintä esineen löytämiseksi

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvitettävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat, saadaan (*poist.*) rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai suljetussa kulkuneuvossa, *joka on sen hallinnassa, jota on syytä epäillä rikoksesta*, toimittaa kotietsintä takavarikoitavan tai väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Paikassa, joka ei ole sen hallinnassa, jota on syytä epäillä rikoksesta, saadaan kotietsintä toi-

mittaa vain, kun rikos on tehty siellä tai epäilty on siellä otettu kiinni taikka muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnällä löydetään takavarikoitava tai väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantava esine tai omaisuus taikka muutoin saadaan selvitystä rikoksesta.

(3 mom. kuten HE)

2 ja 8 §
(Kuten HE)

10 §

Henkilöntarkastuksen edellytykset

Sille, jota on syytä epäillä

1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta,

2) lievästä pahoinpitelystä,

3) näpistyksestä, lievästä kavalluksesta, lievästä luvattomasta käytöstä, lievästä moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta, murtovälineen hallussapidosta,

4) lievästä vahingonteosta, tai

5) lievästä petoksesta,

saadaan *tehdä* henkilöntarkastus takavarikoitavan taikka väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Se, jota ei ole syytä epäillä rikoksesta (poist.) saadaan tarkastaa vain, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että tarkastuksessa saatetaan löytää takavarikoitava taikka väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantava esine tai omaisuus taikka muutoin saada selvitystä rikoksesta.

11 §

Henkilönkatsastuksen edellytykset

(1 mom. kuten HE)

Jos on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, saadaan DNA-tunnisteen määrittämiseksi tai muun

vastaavan tutkinnan suorittamiseksi tarpeellinen henkilönkatsastus tehdä henkilöille, joita ei epäillä kyseisestä rikoksesta, *jos tutkinnalla on erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi sen vuoksi, että rikoksen selvittäminen olisi mahdotonta tai olennaisesti vaikeampaa käytämällä tutkinnan kohteiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia keinoja*. DNA-tunniste sekä muut vastaavat tutkintatulokset on hävitettävä ja säilytetyt näytteet tuhottava, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

12 §
(Kuten HE)

5 a luku

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

1 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *telekuuntelulla viestintämarkkina-laissa (1) tarkoitetun yleisen viestintäverkon tai siihen liitetyn viestintäverkon kautta teleliittymään, sähköpostiosoitteeseen tai muuhun sellaiseen teleosoitteeseen taikka telepäätelaitteeseen tulevan taikka siitä lähtevän viestin kuuntelua tai tallentamista salaa viestin sisällön selvittämiseksi;*

2) *televalvonnalla salassapidettävien tunnistamistietojen hankkimista televiesteistä, jotka on lähetetty 1 kohdassa tarkoitettuun viestintäverkkoon kytketystä teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen sekä matkaviestimen sijaintitiedon hankkimista ja tällaisen teleliittymän tai telepäätelaitteen tilapäistä sulkemista;*

(3 kohta kuten HE)

2 §

Telekuuntelun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) *joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta,*

(2—7 kohta kuten HE:n 1—6 kohta)

8) *törkeästä kätkemisrikoksesta, ammatillisesta kätkemisrikoksesta, törkeästä rahapesusta*

9) *tuhotyöstä, liikennetuhotyöstä, törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, (poist.) kaappauksesta,*

10) *rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetusta terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, terrorismin rahoittamisesta,*

(11—16 kohta kuten HE:n 9—14 kohta)

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kuunnella ja tallentaa televiestejä, joita epäilty lähettää hallussaan olevasta tai oletettavasti muuten käyttämästään teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta, taikka tällaiseen teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen tulevia hänelle tarkoitettuja viestejä, jos saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Lupa 1 momentin mukaiseen telekuunteluun voidaan siinä säädetyin edellytyksin antaa myös, kun on syytä epäillä jotakuta liike- tai ammatti-toimintaan liittyvästä sellaisesta

(1—10 kohta kuten HE)

jossa rikoksella tavoitellaan erityisen suurta hyötyä ja rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti.

3 §

Televalvonnan edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta
(1 kohta kuten HE)

2) automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuneesta rikoksesta, joka on tehty telepäätelaitetta käyttäen, *parituksesta*, (*poist.*) oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta, *laittomasta uhkauksesta* tai huumausainerikoksesta, (*poist.*)

3) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä, *tai*

4) *terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta*,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen taikka hankkia epäillyn hallussa olevan tai hänen oletettavasti muuten käyttämänsä matkaviestimen sijaintitiedot taikka tilapäisesti sulkea tällainen liittymä tai laite, jos televalvonnalla saatavilla tiedoilla taikka teleliittymän tai telepäätelaitteen sulkeemisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

(2 mom. kuten HE)

3 a §

Matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen

Edellä 3 §:n 1 momentin 1—4 kohdassa tarkoitetun rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa saada tieto niistä matkaviestimistä, joista on rikoksen oletettuna tapahtuma-aikana kirjautunut tieto rikoksen oletetun tekopaikan tai muun, rikoksen selvittämisen kannalta merkityksellisen paikan läheisyydessä sijaitsevan tukiaseman kautta telejärjestelmään, jos tietojen saamisella voidaan olet-

taa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

4 §

Teknisen kuuntelun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, (*poist.*)

2) huumausainerikoksesta, (*poist.*)

3) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä, *tai*

4) *terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta*,

rikoksen esitutkintaa toimittava viranomais-
nen saa kohdistaa epäiltyyn teknistä kuuntelua, jos kuuntelulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

(2 mom. kuten HE)

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) *joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta*,

2) *Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta*,

3) *valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta*,

4) *törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä*,

5) *taposta, murhasta, surmasta*,

6) *ihmisryöstöstä*,

7) *törkeästä ryöstöstä*,

8) *törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, kaappauksesta*,

9) *rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, terrorismin rahoittamisesta*,

10) *törkeästä huumausainerikoksesta, tai*

11) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa teknistä kuuntelua myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee, jos rikoksen selvittäminen olisi olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta käyttämällä rikoksesta epäillyn tai muiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia pakkokeinoja.

Esitutkintaa toimittavalla virkamiehellä on oikeus sijoittaa kuuntelulaite kuuntelun kohteena oleviin tiloihin, jos kuuntelun suorittaminen sitä edellyttää. Virkamiehellä on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi ja pois ottamiseksi salaa mennä edellä mainittuihin tiloihin.

4 a §

Teknisen katselun edellytykset

(1 mom. kuten HE)

Jos tekninen katselu kohdistuu vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan rangaistusta rangaistuslaitoksessa suorittavaan, pakkolaitokseen eristettyyn tai tutkintavankiin edellytetään kuitenkin, että epäily koskee rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka huumausainerikosta tai näiden rikosten rangaistavaa yritystä taikka terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelua ja että katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

(3 mom. kuten HE)

Esitutkintaa toimittavalla virkamiehellä on oikeus sijoittaa katselulaite katselun kohteena oleviin tiloihin, jos katselun suorittaminen sitä edellyttää. Virkamiehellä on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi ja pois ottamiseksi salaa mennä edellä mainittuihin tiloihin.

4 b §

Teknisen seurannan edellytykset

(1 mom. kuten HE)

Esitutkintaa toimittavalla virkamiehellä on oikeus sijoittaa seurantalaitte seurattavan kulkuneuvon sisälle, jos seurannan suorittaminen sitä edellyttää. Virkamiehellä on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi ja pois ottamiseksi salaa mennä kulkuneuvon sisälle.

5 §

Toimenpiteestä päättäminen

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta vaatimuksesta 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettu (poist.) tuomioistuin (poist.) päättää luvan myöntämisestä:

(1—6 kohta kuten HE)

Jos 1 momentin (poist.) 2 (poist.) kohdassa tarkoitettu toimenpide ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää toimenpiteestä siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Vaatimus voidaan esittää myös puhelimitse, jolloin sen sisältö on kirjallisesti vahvistettava jälkikäteen. Vaatimus on tehtävä heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua toimenpiteen aloittamisesta.

(3—5 mom. kuten HE)

6 §

(Kuten HE)

6 a §

Julkinen asiamies

(1 mom. kuten HE)

Julkinen asiamies on velvollinen huolellisesti hyvää asianajotapaa noudattaen valvomaan kuuntelun kohteena olevan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja.

(3 mom. kuten HE)

6 b §

(Kuten HE)

6 c §

Julkiselle asiamiehelle maksettava palkkio ja korvaus

Julkiselle asiamiehelle maksetaan valtion varoista palkkio ja korvaus noudattaen soveltuvien osin, mitä *oikeusapulain* (257/2002) 17 ja 18 §:ssä säädetään avustajan palkkioista ja korvauksista.

(2 mom. kuten HE)

7, 9 ja 11 §
(Kuten HE)

13 §

Ylimääräisen tiedon säilyttäminen

Telekuuntelulla tai teknisellä kuuntelulla saatu ylimääräinen tieto, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa *varten* telekuuntelua tai teknistä kuuntelua koskeva lupa tai päätös on annettu, on hävitettävä sen jälkeen kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. Tieto saadaan kuitenkin säilyttää ja tieto tallettaa (*poist.*) poliisin henkilörekistereistä annetussa laissa (509/1995) tarkoitettuihin *esitutkintaviranomaisten* rekistereihin, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa saadaan käyttää telekuuntelua tai teknistä kuuntelua, taikka tietoa tarvitaan rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitetun rikoksen estä-

miseen. Tiedot, joita ei ole hävitettävä, on säilytettävä vielä viiden vuoden ajan siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Edellä 3 a §:ssä tarkoitetut matkaviestimien sijaintitiedot on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

14 §

Korvauksen suorittaminen

Teleyrityksellä on oikeus saada valtion varoista korvaus tässä luvussa tarkoitetusta viranomaisten avustamisesta ja tietojen antamisesta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Korvauksen maksamisesta päättää tutkinnan suorittaneen poliisilaitoksen tai poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkö *taikka* hänen määräämänsä *henkilö* taikka tullihallituksen valvontaja tarkastusyksikön päällikkö.

(2 mom. kuten HE)

6 luku

Muut pakkokeinot5 §
(Kuten HE)Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

3.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 1 luvun 8 a § ja 14 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 8 a § laissa 894/2001 ja 14 §:n 1 momentti laissa 1250/1999, sekä

lisätään 1 lukuun uusi 8 b § seuraavasti:

8 a §
(Kuten HE)

8 b § (Uusi)

Jollei yleinen etu muuta vaadi, syyttäjä saa jättää menettämiskaavan esittämättä, jos:

1) hyöty taikka esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen;

2) vaatimuksen perusteiden selvittämisestä tai sen käsittelemisestä tuomioistuimessa aiheutuisi asian laatuun nähden ilmeisen kohtuuttomia kustannuksia; tai

3) rikoksesta jätetään syyte nostamatta 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla.

14 § (Uusi)

Asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai esitutkintaviranomainen taikka syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään taikka lopetetaan. Asianomistajan oikeudesta nostaa syyte julkista tehtävää hoidettaessa tehdystä rikoksesta säädetään perustuslain 118 §:n 3 momentissa.

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

Valiokunnan uusi lakiehdotus

7.

Laki

rikoslain 10 luvun 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 10 luvun 9 §:n 2 momenttia, sellaisena kuin se on laissa 875/2001 seuraavasti:

9 §

Menettämisseuraamuksen vaatiminen

nojalla syyttäjä saa jättää menettämiskaavan esittämättä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 b §:ssä säädetään perusteista, joiden

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. *Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää, millä tavoin uudet pakkokeinovaltuudet ovat edistäneet yksilön ja yhteiskunnan turvallisuutta ja onko pakkokeinojen kohteena olevien perusoikeuksien suoja riittävä. Selvityksen tuloksia tulee selostaa vuotta 2005 koskevassa hallituksen toimenpidekertomuksessa.*
2. *Eduskunta edellyttää, että uuden hukkamiskielto- ja takavarikkosäännöksen soveltamiskäytäntöä seurataan ja ryhdytään tarvittaessa toimiin vahingonkorvaussäännösten uudistamiseksi.*

Helsingissä 7 päivänä helmikuuta 2003

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Henrik Lax /r	Kirsi Ojansuu /vihr
vpj.	Matti Vähänäkki /sd	Veijo Puhjo /vas (osittain)
jäs.	Sulo Aittoniemi /alk	Susanna Rahkonen /sd (osittain)
	Leena-Kaisa Harkimo /kok	Tero Rönni /sd
	Erkki Kanerva /sd	Mauri Salo /kesk (osittain)
	Toimi Kankaanniemi /kd	Petri Salo /kok
	Seppo Lahtela /kesk	Timo Seppälä /kok
	Annika Lapintie /vas	Marja Tiura /kok
	Kari Myllyniemi /kesk	vjäs. Jari Leppä /kesk (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Timo Tuovinen.

VASTALAUSE 1

Perustelut

Esitutkintalakia ja pakkokeinolakia uudistetaan. Pääosin uudistus on kannatettava. Lakivaliokunta on kuitenkin tehnyt hallituksen esitykseen useita tärkeitä parannuksia. Pakkokeinolain 22 §:ssä säädetään vangitsemisasian uudelleen käsittelystä. Nykyisin vangitsemisasi on käsiteltävä uudelleen aina kahden viikon välein. Tällainen menettely on raskas ja kallis. Se sitoo sekä tuomioistuinten että poliisin voimavaroja. Toisaalta vangitun, jota on pidettävä syyttömänä, kunnes tuomio on annettu, oikeusturva edellyttää, että vangittuna pitämisen edellytykset ovat olemassa.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan katsonut, että on asianmukaista, että nykyistä käytäntöä jatketaan sen aikaväliä mahdollisesti tarkistaen tai että esitutinnan aikana vangittuna pidettävälle määrätään viran puolesta puolustaja tai tutkinnanjohtajalle luodaan velvollisuus informoida tuomioistuinten muutoksia.

Lakivaliokunnan enemmistö päätyi viime mainitun vaihtoehdon kannalle. Vaikka tässä vaihtoehdossa tutkinnanjohtajan informointivelvollisuutta korostetaan, jää vastuu epäillyn vapaudenriistosta tutkinnanjohtajalle. Tämä korostaa tutkinnanjohtajan asemaa ja saattaa heikentää vangitun oikeusturvaa. Menettely on arveluttava, koska kysymys on yksilön tärkeimmän perusoikeuden, henkilökohtaisen vapauden riistämisestä. Tällaiseen lainsäädäntöön ei ole syytä mennä.

Paras vaihtoehto on perustuslakivaliokunnan ensimmäinen malli eli nykyinen käytäntö säilytetään. Nykyistä kahden viikon määräaikaa vangitsemisasian uudelleen käsittelylle on perustuslakivaliokunnan esityksen pohjalta syytä jatkaa neljäksi viikoksi. Näin tuomioistuin pysyy koko ajan mukana asiassa ja vastuu vangitsemisena pitämisestä jakautuu tutkinnanjohtajan ja tuomioistuimen kesken. Tämä takaa epäillyn oikeusturvan. Toisaalta neljän viikon määräaikaa on pidettävä riittävänä vähentämään menettelyn raskautta ja kustannuksia.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että 2. lakiehdotuksen 1 luvun 22 § hyväksytään muutettuna seuraavasti:

22 §

Vangitsemisasian uudelleen käsittely

(1 mom. kuten LaVM)

Jos syyte on määrätty nostettavaksi myöhemmin kuin neljän viikon kuluessa, tuomioistuimen on, kunnes syyte on nostettu, otettava vangitsemisasiä käsiteltäväksi vähintään neljän viikon välein.

(3 mom. kuten LaVM)

Helsingissä 7 päivänä helmikuuta 2003

Toimi Kankaanniemi /kd
Sulo Aittoniemi /alk

VASTALAUSE 2

Perustelut

Hallituksen esityksen päätavoitteena on ammatimaiseen ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien törkeiden rikosten selvittämisen ja rikosshyödyn jäljittämisen tehostaminen. Tällaiseen rikollisuuteen tuleekin suhtautua suurella vakavuudella, ja toimintaan tulee voida puuttua nopeasti ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa niin, että toimenpiteet ovat tehokkaita ja vaikuttavia.

Esitutkintaviranomaisille esitetyillä toimivaltuuksien tarkistuksilla ei kuitenkaan tule kevyin perustein heikentää perusoikeutena suojattuja etuja, kuten yksilön koskemattomuutta, kotirauhaa, vapautta jne. Hallituksen esityksessä esitetyt muutokset pakkokeinolakiin eivät liity kailta osin vakavan järjestäytyneen rikollisuuden selvittämisen ja rikosshyödyn jäljittämisen tehostamiseen. Tällaisia ongelmallisia muutosesityksiä ovat ennen muuta ehdotukset eräiden pakkokeinojen näyttökynnyksen laskemisesta.

Pakkokeinojen näyttökynnyksen laskeminen

Hallituksen esityksessä pakkokeinojen näyttökynnyksen laskemiselle on esitetty perusteluiksi muun muassa sitä, että näyttökynnyksenä "todennäköiset syyt", joka on sama kuin syytteen nostamisen kynnyks, on liian korkea rikoksen esitutkintavaiheessa, kun päätetään pakkokeinojen käytöstä. Perustelut perusoikeuksiin puuttuvien pakkokeinojen käytön edellytysten madaltamiselle hallituksen esityksessä esitetyllä tavalla eivät ole vakuuttavia. Useat asiantuntijat ja perustuslakivaliokunta ovatkin kiinnittäneet lausunnossaan huomiota muun ohella juuri näihin kohtiin.

Koska pakkokeinoilla puututaan perusoikeutena suojattuihin etuihin, on puuttumisen aineelliset edellytykset voimassa olevassa lainsäädännössä pyrittävä asettamaan toimenpiteen ankaruuden mukaiseen suhteeseen. Pakkokeino onkin sallittu yleensä vain tietyn törkeysasteen täyttäv

vän rikoksen tutkimiseksi. Tällaisilta aineellisilta edellytyksiltä tulee vaatia täsmällisyyttä. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan todennut, että näyttökynnyksen madaltaminen muodostuu valtiosääntöoikeudellisesti ongelmalliseksi tällaisessa perusoikeusherkässä sääntelyympäristössä, koska pakkokeinojen sinänsä ehkä tiukatkin aineelliset edellytykset vesittyvät, mikäli näyttökynnykset ovat liian matalia ja/tai epämääräisiä. Säännökset tulevat myös siinä määrin epämääräisiksi, että niiden noudattamisen jälkikäteen valvonta käy vaikeaksi jollei jopa mahdottomaksi. Näin kävisi muun muassa pidättämisen erityisten edellytysten olemassaolovaatimusten arvioinnissa.

Hallituksen esityksessä on viitattu oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuun 34/1998 (Heini Kainulainen: Rikosprosessuaalinen vangitseminen tuomioistuinkäytännössä), jossa on selvitetty vangitsemiskäytäntöä Helsingin, Lahden ja Loviisan käräjäoikeuksissa kevään 1996 neljän kuukauden vangitsemisaineiston perusteella. Selvityksen mukaan tuomioistuin määräsi rikoksesta epäillyn vangittavaksi sitä vaadittaessa lähes kaikissa tapauksissa; hylkääviä päätöksiä oli vain kahdeksan 177 käsitellystä vangitsemisasiasta.

Valtionkonttorilta saatujen tietojen mukaan vuonna 1996 korvaushakemuksia syyttömästi vangitsemisen johdosta oli yhteensä 160 kappaletta. Korvaushakemuksien määrä ja maksettujen korvausten kokonaissumma on noussut vuosittain niin, että vuonna 2002 korvauksen sai jo 549 syyttömästi vangittua ja valtio maksoi korvauksia yhteensä 888 202 euroa. Tällainen kehitys ei voi olla oikeusvaltion periaatteiden mukaista. Lisäksi kaikkien pakkokeinojen osalta tuomioistuimet antavat luvan pakkokeinon käyttöön noin 90 %:ssa hakemuksista. Jos näyttökynnystä alennetaan hallituksen esityksessä esitetyin tavoin, poliisi tulee epäilemättä käyttämään laajempia oikeuksiaan nykyistäkin löysemmin perustein ja syyttömästi vangittujen

määrä tulee kasvamaan entisestään, mutta myös muiden pakkokeinojen väärinkäyttö tulee lisääntymään.

Oikeusasiamiehen kanslia on useaan otteeseen joutunut ottamaan kantaa televalvonnan lupaedellytysten väärinarviointeihin. Apulaisoikeusasiamiehen huomautuksista telepakkokeinolupien lupakäytännöstä käy ilmi, että lupa telepakkokeinoiniin annetaan lähes aina, jopa kansliakäsittelynä tapaamatta vaatimuksen tekijää lainkaan. Telepakkokeinon tarkoitussidonnaisuudestaan ei ole aina pidetty kiinni. Lupa on annettu, vaikka ei ole esitetty vähäisintäkään epäilystä pienimmästäkin rikoksesta. Tämä käytäntö havainnollistaa yleisemminkin, miten suurpiirteisesti tuomioistuimet poliisin esittamiin vaatimuksiin ja vaatimusten perusteluihin suhtautuvat.

Usean tutkimuksen mukaan viranomaisen väärin kohteleva ihminen välittää kokemansa välittömästi noin 30—50 ihmiselle. Pakkokeinojen väärin käyttämiset suuressa määrin luovatkin yhteiskunnallista vastakkainasettelua, joka pitkällä tähtäimellä kääntyy rikosten selvittämisestä vastaan, ja asenneilmasto kääntyy poliisin työtä vastaan. Näin on käynyt muun muassa Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa, joissa luottamus poliisiin on tällä hetkellä paljon heikompi kuin meillä Suomessa.

Näyttökynnyksenä "todennäköiset syyt" on selkeämpi ja valtiosäännön kannalta perustelumpi kuin "syytä epäillä", koska "todennäköisiin syihin" kytketään vaatimus ainakin jonkinlaisesta konkreettisesta tosiseikasta epäilyn perustana kun taas "on syytä epäillä" voidaan mieltää viittaavan vain yleisluonteisempaan epäluuloon ilman, että erikseen harkitaan, mitä konkreettista pohjaa epäilylle käsillä olevassa yksittäistapauksessa on. Hakiessaan pakkokeinolupaa poliisi joutuu esittämään todennäköiset syyt epäilyksilleen ja samalla esittämään myös perusteluja. Sitä vastoin "on syytä epäillä" voi olla lähes perustelematon. Kuitenkin tuomari on esim. vangitsemisoikeudenkäynnissä aina paljolti pelkästään poliisin antamien tietojen varassa. Jos "syytä epäillä" riittää pakkokeinon käytön lupakynnykseksi, tulevaisuudessa riittää, että poliisi

kertoo epäilynsä, jolloin tuomioistuin joutuu tekemään päätöksensä yhä puutteellisemman selvityksen varassa. "Todennäköiset syyt" mielletäänkin yleensä käytännössä varsinaiseksi kynnykseksi. Todennäköisyysarvio on pakkokeinosääntelyssä perusteltu, sillä se perustuu aina käytettävissä olevaan aineistoon ja voi siten myös muuttua sen pohjana olevan aineiston muuttuessa ja täydentyessä. Näin ollen saman ilmaisan ei siis tarvitse rikostutkinnan eri vaiheissa ja erilaisia toimenpiteitä silmällä pitäen merkitä samaa todennäköisyyden astetta.

Näiden syiden vuoksi pidämme perusteltuna, että näyttökynnystä ei tule madaltaa nykyisestä hallituksen esityksessä esitetyllä tavalla.

Vangitsemisasian uudelleen käsittely

Voimassa olevan lain mukaan, jos syyte on määrätty nostettavaksi myöhemmin kuin kahden viikon kuluessa, tuomioistuimen on, kunnes syyte on nostettu, otettava vangitsemisasiä käsiteltäväksi vähintään kahden viikon kuluessa. Hallitus esittää, että vangitsemisasiä tarvitsisi jatkossa ottaa uudelleen käsiteltäväksi vain vangitun sitä pyytäessä. Muutosesitykselle ei ole esitetty tarpeeksi perusteita. Tulee huomata, että huonosti etujaan valvomaan kykenevät tutkintavangit saattavat "unohtua" vankilaan, kun kenenkään vastuulla ei ole valvoa asian pikaista tutkintaa. Kun tuomioistuin ei viran puolesta myöskään määrää tutkintavangeille julkista puolustajaa, ei nykyistä käytäntöä tältä osin tule muuttaa.

Hallituksen esityksen 2. lakiehdotuksen 1 luvun 22 §:n kolmannessa momentissa esitetään, että vangitulle ja hänen avustajalleen sekä asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle varataan tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemisasiä uudelleen käsiteltäessä, jollei tämä ilmoita, ettei kuuleminen ole tarpeen. Säännös on tarkoituksenmukainen, mutta sitä tulee tarkentaa. Tuomioistuimen roolin kannalta tilanne on hyvin omituinen, jos asian suulliseen ja välittömään käsittelyyn osallistuu asianosaisista vain vastaaja, joka vastustaa vangittuna pitämistä. Tuomioistuin joutunee tällöin yleensä viran puolesta toteamaan vastaajan perustelut aiheet-

tomiksi ja pitämään vastaajan edelleen vangittuna. Koska vangitsemisasiassa on kyse kaksiasianosaissuhteesta, on välttämätöntä, että pidättämiseen oikeutettu virkamies on velvoitettu olemaan läsnä vangitsemisasiaa käsiteltäessä.

Tekninen kuuntelu kotirauhan piirissä

Hallituksen esityksessä esitetään teknisen kuuntelun ulottamista kotirauhan piiriin. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan todennut, että valiokunta on aikaisempien tekniseen kuunteluun liittyvien pakkokeinolain muutosten yhteydessä suhtautunut kotirauhan piiriin ulottuvaan tekniseen kuunteluun erittäin kielteisesti. Valiokunta toteaa edelleen, että teknisen kuuntelun mahdollistaminen kotirauhan piirissä voi merkitä kuuntelemista ei pelkästään epäillyn kotona, mutta myös häneen nähden sivullisen kotona, jos rikoksesta epäilty siellä oleskelee. Ehdotus onkin merkityksellinen näiden henkilöiden ja muidenkin kuunneltavassa tilassa olevien perusoikeuksien kannalta. Kysymys ei ole vain kotirauhan suojasta, sillä kotirauhan piirissä käytävä keskustelu on selvästi tarkoitettu luottamukselliseksi. Näin ollen keskustelun kuunteleminen teknisillä apuvälineillä merkitsee puuttumista luottamuksellisen viestin salaisuuteen.

Mielestämme hallituksen esityksessä ei ole esitetty mitään vakuuttavaa yhteiskunnalliseen tilanteeseen liittyvää perustelua sille, miksi Suomessa olisi tarve ottaa käyttöön järjestelmä, joka antaisi viranomaisille olennaisesti muita Euroopan maita laajemmat oikeudet puuttua kotirauhan piiriin. Tulee huomata, että hallituksen esityksen sisältämän kansainvälisen vertailun perusteella kotirauhan piiriin ulottuvaan kuuntelemiseen suhtaudutaan muissa Euroopan maissa hyvin torjuvasti. Niissä valtioissa, kuten Tanskassa, joissa kuuntelu kotirauhan piirissä on sallittu, se on rajoitettu ainoastaan aivan törkeimpiin rikoksiin. Tanskassa teknisen kuuntelun edellytyksenä on, että esitutinnan kohteena olevan rikoksen minimirangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta ja että rikos on aiheuttanut tai voinut aiheuttaa vaaraa ihmisten hengelle tai terveydelle taikka merkittävälle yhteiskunnallisille eduille.

Kansalaisten tietoisuus poliisin valtuuksista kuunnella ihmisten koteja vähentäisi myös sitä turvallisuuden ja luottamuksen tunnetta, joka syntyy kotirauhan loukkaamattomuudesta. Menetys ei olisi missään suhteessa kuuntelusta mahdollisesti saatavaan hyötyyn nähden.

Julkinen asiamies

Hallituksen esityksen mukaan, kun tuomioistuimessa käsitellään lupa-asiaa, jossa on kysymys teknisen kuuntelun sallimisesta kotirauhan piirissä, julkinen asiamies olisi velvollinen valvomaan teknisen kuuntelun kohteena olevan rikoksesta epäillyn, mutta myös muiden kuuntelun kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja. Puhelinkuuntelu on kuitenkin aivan vastaava tapa saada selville, mitä henkilö usein kotirauhan piirissä puhuu. Perustuslakivaliokunta onkin ehdottanut, että julkisen asiamiehen järjestelmä voitaisiin ulottaa myös päätöksentekoon telekuuntelusta. Oikeusministeriö ei ole nähnyt järjestelmän laajentamiselle koskemaan myös telekuuntelupäätöksiä muuta estettä kuin sen aiheuttaman kustannuksen. Jos syyttömästi vangitsemisista ollaan valmiita maksamaan toista miljoonaa euroa ja jos julkisen asiamiehen kulut olisivat ulotettuna päätöksentekoon telekuuntelusta oikeusministeriön laskelmien mukaan noin 75 000—100 000 euroa, ei oikeusturvan puolustaminen voi olla näin pienistä kustannuksista kiinni.

Järjestelmä tulisikin ulottaa pakolliseksi telekuuntelua koskevaan päätöksentekoon teknisen kuuntelun ohella.

Toimenpiteen lopettaminen ja pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Hallituksen esityksen mukaan vain epäillylle on ilmoitettava häneen kohdistetuista 5 a luvun pakkokeinoista, kuten teknisestä kuuntelusta. Kuitenkin 5 a luvussa säädettyjen pakkokeinosten kohteeksi joutuu usein myös sivullisia, joihin pykälässä mainittu ilmoitusvelvollisuus ei esityksen mukaan ulottuisi. Jotta sivulliset, joiden kotirauhaa tai yksityisyyttä on rikottu, voisivat edes jälkikäteen saattaa menettelyn lainvalvojan arvioitavaksi, tulisi pykälää täydentää

niin, että epäillyn lisäksi myös sivullisille tulee ilmoittaa 5 a luvussa tarkoitetuista pakkokeinoista, joiden kohteiksi he ovat joutuneet.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että 2. lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi, että laista poistetaan 1 luvun 3 §, 2 luvun 1 § ja 5 a luvun 4 §:n 3 momentti sekä muutetaan 1 luvun 22 §:n 1 ja 3 momentti, 5 a luvun 6 a §:n 1 momentti ja 11 §:n 2 momentti seuraavasti:

1 luku

22 §

Vangitsemisasian uudelleen käsittely

Jos syyte on määrätty nostettavaksi myöhemmin kuin kahden viikon kuluessa, tuomioistuimen on, kunnes syyte on nostettu, otettava vangitsemisasia käsiteltäväksi vähintään kahden viikon välein.

(2 mom. kuten LaVM)

Vangitulle ja hänen avustajalleen (*poist.*) on varattava tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemisasiaa uudelleen käsiteltäessä, jollei vangittu (*poist.*) ilmoita, ettei kuuleminen ole tarpeen. Vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi tai hänen kuulemiseensa asian selvittämiseksi on muutoin syytä. *Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on oltava aina läsnä vangitsemisasiaa uudelleen käsiteltäessä.*

Helsingissä 7 päivänä helmikuuta 2003

Kirsi Ojansuu /vihr
Annika Lapintie /vas

Yhdyn vastalauseeseen 2. lakiehdotuksen 1 luvun 3 ja 22 §:n, 2 luvun 1 §:n ja 5 a luvun 6 a ja 11 §:n osalta.

Erkki Kanerva /sd

5 a luku

6 a §

Julkinen asiamies

Ottaessaan käsiteltäväksi 2 §:ssä tarkoitettua telekuuntelua tai 4 §:n 3 momentissa tarkoitettua teknistä kuuntelua koskevan lupa-asian tuomioistuimen on määrättävä kuuntelun kohteena olevan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja valvomaan julkinen asiamies.

(2 ja 3 mom. kuten LaVM)

11 §

Toimenpiteen lopettaminen ja pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

(1 mom. kuten LaVM)

Kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi tai esitutkinta muuten on päätetty lopettaa, epäilylle ja sivulliselle on ilmoitettava häneen kohdistetuista tässä luvussa tarkoitetuista pakkokeinoista. Jollei asiassa ole päätetty tutkinnan lopettamisesta tai asiaa saatettu syyttäjän harkittavaksi vuoden kuluttua pakkokeinon käytön lopettamisesta *epäilylle ja sivulliselle* on viimeistään tällöin ilmoitettava *pakkokeinon käytöstä*. Tuomioistuin voi tutkinnanjohtajan esityksestä tärkeästä tutkinnallisesta syystä päättää, että ilmoitus saadaan tehdä myöhemmin tai että se saadaan jättää tekemättä.